

2000, PAVASARIS

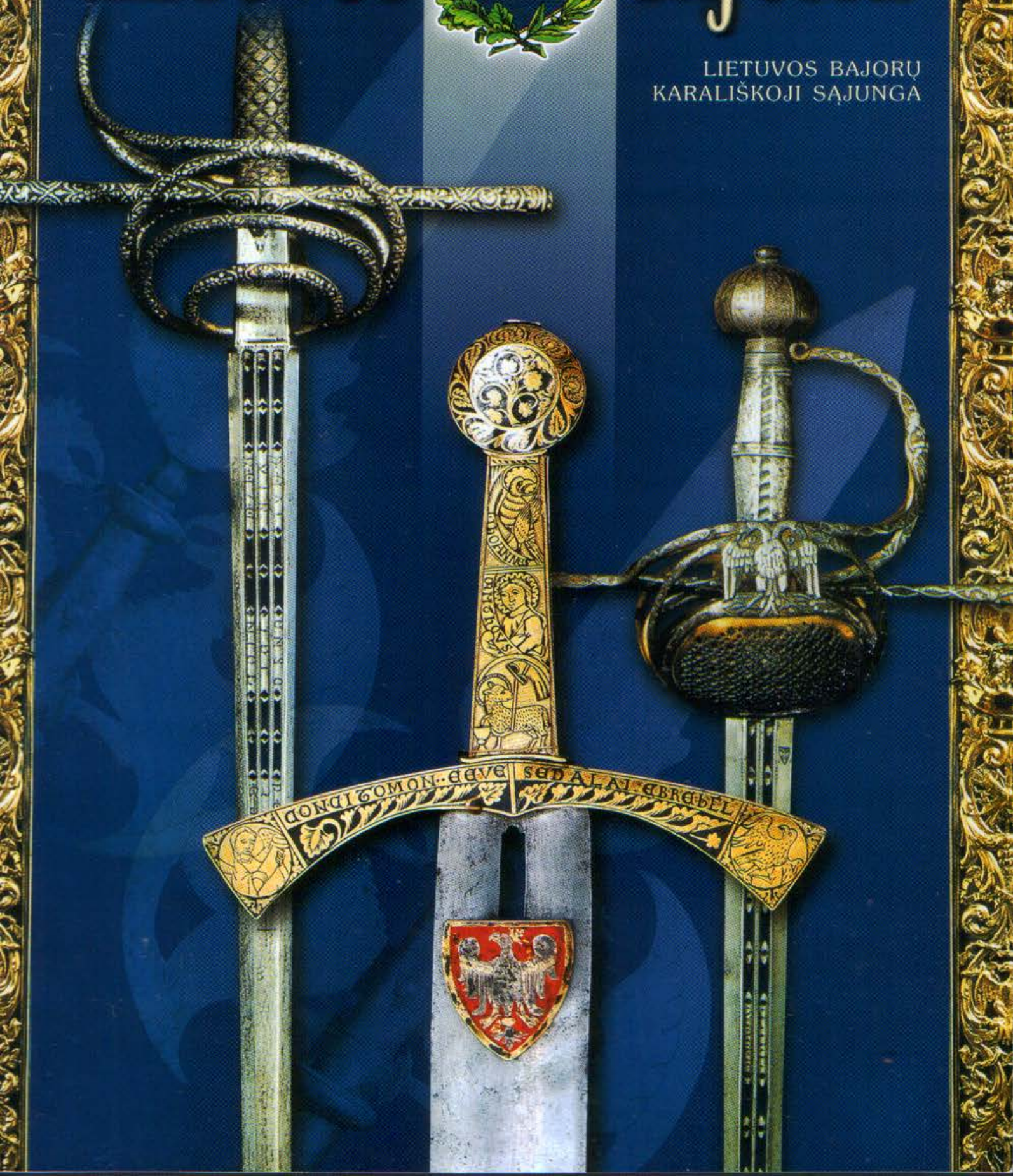
Nr. 4

LIETUVOS



BAJORAS

LIETUVOS BAJORŲ
KARALIŠKOJI SĄJUNGA



Turiny

✦ Redakatoriaus žodis	2
✦ Rašytojui Fabijonui Neveravičiui-100 metų	3
✦ Grifitų korporacija Lietuvoje	4
✦ Preludium belli	6
✦ Dvarų ūkis	8
✦ Italo Cezario Anichini pastatai Lietuvos dvaruose	13
✦ Iš Palėvenės Komarų istorijos	17
✦ Prisiminimai apie Lietuvos dvarininkus	20
✦ Bajorų vaidmuo Ukmergės savivaldybėje XX a. pradžioje	21
✦ Žemaičiai bajorai - Klaipėdos krašto sukilimo dalyviai	23
✦ Ne veltui gyventa	25
✦ Istorinis vizitas	27
✦ Lietuvos Bajorų karališkosios sąjungos kronika:	28
✦ <i>Kauno bajorų kultūrinė veikla</i>	28
✦ <i>Koks kilnus to luomo vardas - teprimins šis plieno kardas</i>	29
✦ <i>Literatūra ir menas - Šiaulių bajorams būtina kasdienybė</i>	30
✦ <i>Naujienos iš Žemaitijos</i>	31
✦ <i>Tragiškojo likimo menininkas</i>	32
✦ <i>Tradicinė vakaronė „Bajorai ant žirgų“</i>	33
✦ <i>Kauno apskrities Bajorų draugija sveikina</i>	34
✦ <i>Vladui Jakubėnui</i>	34
✦ Riterių menė:	35
✦ <i>Feodalinių studijų Monarchinis centras</i>	35
✦ <i>Tarptautinė rašytojų asociacija „Brolybė“</i>	35
✦ <i>Karališkosios šviesybės Endriu padėka</i>	35

Redakcinė kolegija:

Artūras Rukas Daujotis (h.Grifas)
Danielius Mickevičius (h.Nalėcz)
Jonas Stankus (h.Mogila)
Povilas Vitkevičius (h.Bielina)

Redaktorius

Artūras Rukas Daujotis

Tekstų surinkimas, maketavimas, dizainas, leidyba

Deivis Slavinskas, (285) 86828

Stilistė:

Aurelija Gražina Rukšaitė



Redakatoriaus žodis



Artūras Rukas Daujotis, Grifo herbo bajoras



Nuotr. R. Oraitės

Gerbiamas skaitytojau,

Po dvejų metų pertraukos Jus pasiekė ketvirtasis Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos žurnalo „Lietuvos bajoras“ numeris. Tris pirmuosius žurnalo numerius redagavo ir išleido Nalėcz herbo bajoras Danielius Mickevičius. Per šešerius Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos gyvavimo metus išsiplėtė bajorų gretos, padaugėjo besidominčių tuo Lietuvos gyvavimo laikotarpiu, kai visose valstybės gyvenimo srityse dominavo bajorai. Taigi susidomėjimas mūsų praeitimi ir dabartine veikla neblėsta. Tuo pačiu atsirado ir poreikis turėti savo periodinį žurnalą.

Tikiuosi, kad kiekviena bajoriška giminė gali didžiuotis savo protėviais – drąsiais karžygiais, bažnyčių, dvarų statytojais, kultūros puoselėtojais. Kaip rašė apie Lietuvos bajorų gyvenimą Paulius Galaunė, svetimšaliai, įžengę į Lietuvos žemę, pastebėjo „gražiai išdabintas bažnyčias, turtingus bajorų dvarus su puikiausiais ponų rūmais. Tokių dvarininkų lizdų – savotiškų versalių pilnų prabangos dalykų, plataus gyvenimo, linksmumo, apdailinto elgimosi, mokslo ir meno brangenybių buvo nemažai: Radvilų – Nesvyčius, Sapiegų – Ružava ir Derečinas, Pacų – Jėznas, Kosakauskų – Vaitkuniškis,

Oginskių – Slaninas ir Rietavas. Juose buvo lyg bendra Europos kultūra...”

Šiandien mūsų visuomenei trūksta ne tik prabangos dalykų, linksmumo ir plataus gyvenimo, bet ypač, kaip pastebi kilmingi europiečiai, dailios elgsenos ir orumo. Lietuvoje daugiau kaip pusę amžiaus stengtasi iš tautos sąmonės ištrinti buvusią europietišką Lietuvos kultūrą. Teigta, kad lietuviška kultūra kilusi iš „šiaudinių pastogių”.

Norėdami atkurti istorinę tiesą, mes stengsimės parodyti ne tik bajorų indėlį į Lietuvos kultūrą, bet ir tai, kad mūsų kultūra siekia daug amžių ir apima visas sritis. Kadangi nemanau, kad Lietuvos bajorija – jau „užverstas knygos puslapis”, rašysime apie bajorijos dabartį, taip pat ir apie Europos kilmingųjų (riterių, nobilių, šlėktų) šiandieną.

„Lietuvos bajoras” skirtas skaitytojui, nuo jo paramos ir priklausys, ar žurnalas taps periodiniu leidiniu. Taip pat tikiuosi sulaukti atsiliepimų ir pasiūlymų. Dėkoju visiems bajorams, finansiskai parėmusiems žurnalo išleidimą. Savo pastabas ir pageidavimus siųskite adresu:

Aušros g. 3
Garliava - Naugardiškės
Kauno raj. LT - 4316.

Rašytojui Fabijonui Neveravičiui - 100 metų

Povilas Vitkevičius, Bialinos herbo bajoras

Tenka apgailestauti, kad rašytojo Fabijono Neveravičiaus vardas šiandien Lietuvoje mažai kam težinomas. Tarpukario Lietuvoje vienas po kito buvo išleisti jo istoriniai romanai: „Dienos ir naktys“ (1935 m.), „Blaškomos liepsnos“ (1-2 t., 1936 m.), „Erškėčiai“ (1938 m.), „Dienovidžio sutemos“ (1949 m.), apysakų rinkinys „Palaimintas juokas“ (1938 m.), pjesė „Priešai“ (1944 m.) ir kt.

Iš mažens puikiai išmokęs prancūzų, lenkų, rusų, lotynų kalbas, o vėliau gerai įvaldęs ir anglų kalbą, F.Neveravičius pasireiškė kaip gabus vertėjas. Ypač gerai jam pavyko perteikti V.Reymont romano „Kaimiečiai“ (1-4 t., 1937-38 m.) dvasią. Šis jo darbas buvo įvertintas Varšuvos PEN klubo premija (1939 m.).

Tarpukario Lietuvoje dažnas žavėjosi jo išverstu L.Wallace „Ben Huru“ (1938 m.), S.Žeromski „Nuodėmės istorija“ (1-3 t., 1935 m.), J.Kureko „Gripas siaučia Napravoje“ (1938 m.), V.Reymonto „1794 metai. Paskutinis Respublikos seimas“ (1938 m.), L.Tolstojaus „Ana Karenina“ (1-3 t., 1943 m.), emigracijoje – G.Orwell „Gyvulių ūkis“ (1952 m.).

Liubičiaus herbo bajoras Fabijonas Neveravičius gimė kartu su 20-uoju amžiumi: 1900 m. liepos 19 d. Pužų dvare, Raseinių apskrityje, netoli Nemakščių. Mokėsi Šiaulių ir Rževo gimnazijose. Vėliau, baigęs Lietuvos karo mokyklą ir Aukštuosius karininkų kursus, tapo profesionaliu kariu. Matyt, jį patraukė kariškoji protėvių dvasia. Dirbo Fabijonas Neveravičius toje pačioje Karo mokykloje ir pėstininkų daliniuose.

Debiutavęs 1935 metais psichologiniu romanu „Dienos ir naktys“, vėliau visą savo neeilinį talentą skyrė bajoriškojo gyvenimo vaizdavimui, trokšdamas sukurti istorinį „Šešių kartų ciklą“ - nuo 1794 metų iki Antrojo pasaulinio karo. Buvo pradėjęs ir beveik užbaigęs romaną „Gulbių sala“, apie Žygimanto Augusto ir Barbaros Radvilaitės meilę



Žemaičių bajoras rašytojas
Fabijonas Neveravičius (1900-1981)

Archyv. nuotr.

ir jų epochą. Tačiau karo audrose rankraštis žuvo.

Mirė Fabijonas Neveravičius 1981 m. balandžio 17 d. Londone, kur ir palaidotas.

Ižymusis pasaulinio garso semiotikas profesorius Algirdas Julius Greimas, gerai pažinęs rašytoją F.Neveravičių, rašė: „Kam teko matyti tą kuklų vatos fabriko darbuotoją ir kantrų plunksnos darbininką, tam visam gyvenimui išliks nuostaba, kaip ši išblyškusi, trapi figūra gali savyje sukaupti tiek dvasinės energijos, tiek dešimtimis kartų apvilto entuziazmo, tiek ištvermės savajame desperatiškajame donkichotizme“.

Visą Fabijono Neveravičiaus kūrininį kelią ženklina aukštų bajoriškų idealų patriotizmas. Jis pirmasis iš Lietuvių rašytojų suprato, kad nevalia iš Lietuvos istorijos išbraukti tų 500 metų, kai krašto valdymas priklausė bajorų luomui. Istorijos išbajorinimas sudaro nepateisinamą ir sunkiai suvokiamą tos epochos vakuumą.

Romano „Blaškomos liepsnos“ pakartotinai išleido „Vagos“ leidykla 1990 m. Čia tragiškajame

XVIII a. pabaigos fone autorius ryškiomis spalvomis pateikia paskutines Respublikos (Žečpospolit-os) gyvenimo dienas ir jos skausmingą agoniją. Visi romano įvykiai vystosi istorinių faktų aplinkoje ir gražiai persipina su Baro konfederatų kovomis prieš Rusijos valdovę Jekateriną II ir jos statitinę Repniną. Skaitytojas kartu su pagrindiniu knygos herojumi, jaunu Žemaitijos bajoraičiu Gerardu Skirgaila, dalyvauja 1794 metų sukilime Vilniuje, Gardino ir Varšuvos seimuose.

Rašytojas sumaniai perpina šiuos istorinius įvykius su to meto Žemaitijos bajorų gyvenimo epizodais, vaizdžiai parodančiais tos epochos Lietuvos bajorų papročius ir jų kasdienybę. Tai triukšmingas „kuligas“, kai žvarbią žiemos naktį putotais arkliais skrenda linksmas bajorų būrys iš vieno dvaro į kitą, juk reikia pasirodyti prieš jaunas damas! Niekuo nenusileidžia savo ryškiais potėpiais scenos iš baliaus kuni-gaikščio Oginskio dvare, bajorų medžioklė ar Gerardo Skirgailos bausmė už geriausio žirgo paėmimą be „ponios motinos“ leidimo.

Bajorų kalbą, prisodrinta įmantrių lotynų kalbos posakių, sukelia stiprų autentiškumo įspūdį. Augusiam ir brendusiam bajoriškoje aplinkoje autoriui nesvetimi tam tikri sentimentai „auksinėms“ bajorų teisėms praeityje, tačiau autoriaus bajoriškasis mentalitetas suteikia visam kūrinii ypatingo žavesio.

Autorius šalia pagrindinio veikėjo Gerardo Skirgailos į knygos veiksmą įveda visą būrį to meto Žemaitijoje gyvenusių bajorų - Kontrimus, Rudaminas, Domeikas, Kymantus, Gintautus, Stanevičius, Krantauskus, Nezabitauskis, Aleknavičius ir kiti.

Lietuvos bajorų sąjunga 2000-uosius metus privalėtų paskirti rašytojo Fabijono Neveravičiaus asmeniui ir jo kūrybai, organizuojant tam tikslui skirtus skaitymus, parodančius plačiai visuomenei bajoriškosios kultūros savitumą ir jos reikšmę visai mūsų kultūrai.

Rašytojo Fabijono Neveravičiaus istoriniai romanai atkuria ir parodo Lietuvos laisvės kovų šimtametę tradiciją. „Tai vienas iš svarbiausių mūsų literatūros ir mūsų kultūros istorijos momentų“ (A.J.Greimas).

Kaunas, 2000 kovo mėn.



Grifitų korporacija Lietuvoje

Artūras Rukas Daujotis, Grifo herbo bajoras

Horodlės aktas (1413 m.) padėjo pirmuosius pamatus ano meto Lietuvos ir Lenkijos visuomenės (bajorijos) suartėjimui. 47 lietuvių bajorų bei didikų šeimos, kurių dauguma davė Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei žymius pareigūnus ir ištikimus Vytauto politikos ramsčius. Horodlės akto metu buvo lenkų bajorų adoptuotos, t.y. buvo priimtos į lenkų bajorų (riterių) korporacijas ir gavo jų šeimų herbus [1]. Manau, kad viena iš paslaptiškiausių (o galbūt ir kilmingiausių) buvo Grifitų korporacija.

Pagal K.Neseckį, Lenkijoje Grifo herbas žinomas dar iki krikščionybės laikų [2]. Z.Leščycas nurodo, kad Grifas kunigaikščio Leščeko III (805-815 m.) - Lenkijos monarcho herbas.

Po Leščeko III mirties herbą paveldėjo jo sūnus Jaxa (Jaksa), kurio palikuonys buvo Serbo-Lužicų kunigaikščiai, Krokuvos vaivados. 1130 m. karalius Boleslovas III Boguslavą Jaksą paskyrė Pamario seniūnu [3]. Taigi herbas Grifas Lenkijoje yra monarchų - kunigaikščių Piastų giminės atstovų herbas.

Kyla klausimas: ar Lenkijos Grifo herbo savininkai būtų adoptavę neaukštos (ne kunigaikščių) kilmės lietuvių bajorus? Senojoje Lietuvoje tarp kunigaikščių ir bajorų luomo buvo toks pats begalinis skirtumas kaip tarp bajorų ir valstiečių. Štai keli faktai apie ano meto kilmės svarbą.

Lietuvos metraščiuose rašoma, kad Kęstutis buvo labai nepatenkintas, jog Jogaila savo seserį išleidęs už Vaidylos, žemos giminės, vadinasi - ne kunigaikščių. Dėl to net Kęstutis susipykęs su Jogaila. Kitas pavyzdys, liudijantis, kad kuni-



Grifo herbas

gaikščiai labai vertino savo kilmę, - tai Vytauto dukters Sofijos poelgis Rusijoje. Kai kartą jos sūnui Vosyliui grėsė didelis pavojus, jis kreipėsi į vieną iš savo išmintingų bajorų - Vsevoložskį, kad šis nuvyktų pas totorių chaną ir jį palenktų į Maskvos pusę. Vsevoložskio pasiuntinystė buvo sėkminga, ir kai jis grįžo namo, Vosylis, pildydamas anksčiau jam duotą pažadą, norėjo vesti Vsevoložskio dukterį. Tačiau Sofija tam jo sumanymui griežčiausiai pasipriešino, pareikšdama, kad jam visai nedera vesti savo valdinio dukters, nors rusų tradicijos kunigaikščiams leido giminiuoti su žemesnės kilmės bajorais. Dėl tokio Sofijos užsispyrimo net Maskvos sostas atsidūrė dideliame pavojuje, bet vis dėlto jį nenusileido.

O štai trečias faktas, kaip kunigaikščiai vertino kilmę. Algirdas, nuvykęs į Livoniją, susitiko su latvių sukilėliais. Jų pačių išrinktas vadas kreipėsi į Algirdą, siūlydamas bendromis jėgomis išvyti vokiečius iš Padauguvio. Algirdas liepęs jį

nužudyti, nes jis, būdamas žemos kilmės, pasisavino valdovo teises [3]. Taigi anais laikais kunigaikščiai labai vertino savo kilmę, morganatinės (skirtingų luomų) santuokos buvo labai retas reiškinys. Manau, kad adoptavimui kilmė irgi buvo svarbu. Kaip žinoma, lietuvių bajorus Horodlės aktui parinko pats Vytautas - pačius žymiausius, ištikimiausius pareigūnus. Reikia manyti, kad į Lenkijos Grifitų korporaciją pateko ir atitinkamos kilmės lietuviai. Kaip žinoma, Grifo herbo bajorais tapo Butautų, Butautų, Daujotų, Giedminių protėviai. Pabandykime išsiaiškinti, kokią padėtį užėmė šių giminių pradininkai Lietuvoje.

Nuo seno yra žinomas padavimas, kad minėtos lietuvių giminės yra kilusios iš Didžiojo kunigaikščio Gedimino giminės. Kaip dažnai teigiama, kunigaikštis Kęstutis turėjo devynis vaikus: šešis sūnus ir tris dukteris. Lietuvos Metraštis ir Dlugošas sutartinai išvardina tik penkis: Vytautą, Žygimantą, Patriką, Tautvilą ir Vaidotą. Šeštąjį sūnų Dlugošas vadina Vaišvilą, Lietuvos Metraštis mini Andrių Kuprių, Kromeris - Daujotą. 1365 m. Vygandas rašo apie du brolius - Butautą ir Survilą. Iš kitų šaltinių sužinome, kad Butautas buvo Kęstučio sūnus, o Survilą - jo artimas draugas. A. Vijūkas Kojelavičius, aprašydamas kunigaikštį Kęstutį, mini šešis jo sūnus: Vytautą, Patriką, Tautvilą, arba Teofilį, Žygimantą, arba Žigmantą, Andrių Vaidotą, kitaip vadinamą Kupriumį, bei Daujotą [5]. Kaip toliau rašo Kojelavičius, 1386 m. šv. Valentino dieną Gniezno vyskupo Bondžantos pakrikštytas Jogaila gavo Vladislovo vardą. Kartu buvo pakrikštyti ir kiti

kunigaikščiai: Vytautas su Vygandu tapo Aleksandrais, Karigaila-Kazimieru, Skirgaila - Boleslovu, o Daujotas - Jurgiu [6]. Pirmiausia reikia konstatuoti, kad Vygandas - tai antrasis Vytauto krikščioniškas vardas. Jogailos Vladislovo, Vytauto Aleksandro, Karigailos Kazimiero, Skirgailos Boleslovo genealoginė kilmė gana aiški, o kas tas paslaptingas Daujotas Jurgis (kitais Dougotus, Dowiat, Dovjet)?

K. Būga, aiškindamas lietuvių kunigaikščių vardų kilmę, mini "Dougotus filius Keystuti" [7]. K. Būga bei A. Vijūkas - Kojelavičius, aprašydamas 1386 m. Lietuvos kunigaikščių krikštą bei Jogailos Vladislovo karūnavimą Lenkijos karaliumi, rėmėsi ankstesniais šaltiniais. Ar Daujotas Jurgis buvo Kęstučio arba kurio nors kito kunigaikščio sūnus, tikslų įrodymų nėra, bet, anot istorikės Vandos Daugirdaitės-Sruogienės, Jogaila buvo pakrikštytas su savo broliais ir pusbroliais [8]. Lietuvos valstybės istorijos archyve, "Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimo" fonde yra Grifo herbo Daujotų genealoginė lentelė, kurioje giminės pradininku įrašytas Daujotas Jurgis. Paskaičiavus kaip tik paaiškėja, kad Jurgis galėtų būti Vytauto Didžiojo amžininkas.

Ir dar vienas įdomus dokumentas - 1441 m. spalio 1 d. žemaičių skundas Didžiajam kunigaikščiui Kazimierui - jį nebenori turėti Žemaitijos vietininkais 4 senų vietininkų - Kantauto, jo brolio Birgailos, Birklio ir Daujoto [9]. Kyla klausimas, ar žemaičių skunde minimas Daujotas ir A. Kojelavičiaus minėtas Daujotas Jurgis yra vienas ir tas pats asmuo. Teoriškai įmanoma, kad 1386 m. krikšto metu ir 1441 m. žemaičių skunde minimas vietininkas Daujotas yra tas pats asmuo, nes Didieji kunigaikščiai - Algirdas (1296-1377), Kęstutis (1300-1382), Vytautas (1350-1430), Jogaila (1351-1434), Švitrigaila (1370-1452) (10) gyveno per aštuoniasdešimt metų. Panašaus amžiaus turėjo būti ir "senasis Daujotas".

Kaip žinoma, Žemaitija buvo Kęstučio, o vėliau Vytauto valda, akivaizdu, kad Daujotas buvo vienas iš Vytauto Didžiojo artimųjų.

Heraldinėje literatūroje (K. Neseckis, Z. Leščycas) Butautai ir Bytautai (Batowd, Bitowt, Butowd) tapatinami ir nurodoma, kad Grifo herbą jie gavo pagal Horodlės aktą. Butauto vardą istoriniai šaltiniai pirmą kartą mini 1365 m. Tais metais jis pabėgo iš Lietuvos ir kartu su kryžiuočiais surengė žygį į Lietuvą. Tuo tarpu Lietuvos metraščiai nė puse žodžio neprasitaria apie jo pabėgimą iš Lietuvos. Greičiausiai tai padaryta saugojant Kęstučio šeimos garbę ar iš nežinojimo. Vokiečių kronikos Butauto pabėgimą mini ir komentuoja kiek plačiau. Turime pastebėti, kad tiek Lietuvos metraštininkai, tiek ir senieji mūsų istorikai tarp Kęstučio sūnų Butauto nemini. Kaip Kęstučio sūnų jo nemini nei Dluogošas.

Bajorų Giedminų giminė puikavosi Vyties ir Grifo herbais. Nors Horodlės akto metu Lietuvos bajorai išsiskyrė, jog iš lenkų ponų gautųjų, - bajoriškumui įrodyti, - herbų iki tol Lietuvoje nebuvo, tačiau yra tikra, kad jau prieš 1413 m. Lietuvos bajorai turėjo savo specialius ženklus. Tokie herbai buvo Stulpai, Vytis, Mogyla (Kapas), Hipokentauras. Pagal kunigaikštienę Eveliną Daujotytę-Liubomirskienę, Daujotų giminės senasis herbas buvęs Dievaitis, bet, deja, literatūroje šio herbo rasti nepavyko.

Tyrinėdami kilmingų giminų genealogiją matome, kad senųjų kunigaikščių giminės Lietuvoje savo ypatingą įtaką prarado Vytauto laikais. Dar iki Horodlės akto Vytautas per trumpą laiką - ketverius metus, nesiskaitydamas su priemonėmis atėmė iš savo pusbrolių ir jų įpėdinių valdytąsias kunigaikštystes. Didžiojo kunigaikščio valdžios atstovais tapo visiškai nauji žmonės, nesusię giminystės ryšiais su Gediminaičių dinastija ir negalėję pretenduoti į Didžiojo kunigaikščio valdžią ar jos nepaisyti. XVI a. viduryje ir antroje

pusėje vienu metu politinėje arenoje veikė apie 40 Gediminaičių. Jų reikšmė buvo nevienoda, bet skaičius išpūdingas [11]. Dar XIV a.-XV a. pr. kunigaikščiai ne tik nemėgo, bet tiesiog nekenė išsišokėlių bajorų. Pavyzdžiui, kartą Lietuvos etmonas bajoras Chodkevičius viename savo rašte Mstislavo kunigaikštį Ivaną pavadino broliu, tai tas dėl tokio familiarumo tiek įsižeidė, kad savo atsakyme etmoną „chlou" išvadino.

Po Horodlės privilegijų Lietuvoje bajorai įsigalėjo visose valstybės srityse. Taigi lietuvių giminės, turinčios Grifo herbą, yra ne tik labai kilmingos, bet ir kilusios iš senųjų kunigaikščių, o jų švytėjimo viršūnė - XIV a. vid.-XV a. pradžia. Tik vėliau, Didžiajam kunigaikščiui dovanojus žemes, XV a. pr. atsirado pirmieji stambūs bajorai žemvaldžiai - Kęstgailos, Radvilos, Goštautai. Metraštininkai dažniausia užrašinėjo tuos įvykius, kuriuos geriausiai žinojo. Pirmasis lietuvis heraldikos specialistas Albertas Vijūkas-Kojelavičius (1609-1677) jau aprašinėjo Kęstgailų, Goštautų, Radvilų, Chodkevičių, Pacų, Sopių nuopelnus. Grifo herbo kilmingųjų galia tuomet jau buvo išblėsusi, o Oginskių ir Tiškevičių dar neprasidėjusi.

Literatūra:

1. Ivinskis Z. Lietuvos istorija. - Vilnius, 1991, p. 368.
2. Niesecki K. Herbarz Polski. - Gniezno, I t., 1875.
3. Leszczyk Z. Herby Szlachty Polskiej. - Poznan, I t., 1907, p. 107.
4. Dlugosz J. Historia Polski. - IX kn., p. 1148.
5. Vijūkas - Kojelavičius A. Lietuvos istorija. - Vilnius, 1988, p. 262.
6. Ten pat, p. 283.
7. Būga K. Raštai. - I t., Vilnius, 1957, p. 162.
8. Daugirdaitė - Sruogienė V. Lietuvos istorija. - Vilnius, 1990, p. 81.
9. Rozprawy hist. - filozof. Akad. Umiej. w Krakowie. t. 59 - p. 243-244.
10. Tarybų Lietuvos enciklopedija. I-4 t., Vilnius, 1985-1988.
11. Kiaupa Z. Lietuvos istorija iki 1795 metų. - Vilnius, 1998, p. 81.

Kaunas, 2000 vasaris



Preludium belli

Leonardas Jagminas.
Pelikano herbo bajoras

Savo darbe „Georgica curiosa, arba kilmingųjų ir karo lauko gyvenimas“ Wolfas Hermhardas von Hohbergas jau 1682 m. atkreipė dėmesį į didelę medžioklės reikšmę. Jo žodžiai tiksliai apibūdina anuos laikus: „Medžiodamas yra drąsus ir riteriškas darbas, o bajorams – dar ir „preludium belli“ (iš lot. „karo preludija“)“ Medžiodami jie mokosi laukinį žvėrį užpulti klasta ir miklumu, priveikti jį ir nudobti pėsčiomis ir jote, mūšiai naudotis savo ginklais, iškęsti šaltį, karštį, lietų ir audrą, taip pat kaitrius saulės spindulius, patirti troškulį ir nuovargį, išvalyti savo ir kaimynų teritoriją nuo kenksmingų bei plėšrių žvėrių. Todėl visais laikais didieji ir garsieji valdovai medžioklę mėgo ir jai traukė; ji atgaivina sielą, išblaško liūdesį, apsaugo nuo dykinėjimo ir nuo visų iš jo kylančių ydų, palaiko sveikatą, treniruoja kūną, ji yra karo preludija ir jo atspindys, puiki bei dosni maisto atsargų tiekėja, kuri mūsų status aprūpina gardžiais ir nuostabiais valgiais.“

Viduramžių Lietuva, apaugusi neįžengiamomis giriomis, išraižytas upių slėnių, ežerų bei pelkių, buvo tikras medžiotojų rojus. Giriose gyveno taurai, stumbrai, laukiniai arkliai – tarpanai, briedžiai, elniai, šernai ir stirnos. Miško tankmėje slapstėsi plėšrieji žvėrys: lokiai, lūšys, vilkai, švelniaplaukiai sabalai, kiaunės, lapės, voverės ir šermuonėliai.



Visi Lietuvos valdovai buvo aistringi medžiotojai. Medžiodami jie išstius mėnesius praleisdavo giriose. Kartu su valdovu keliaudavo visas jo dvaras. Dėl tos priežasties sunku atsekti kur buvo XII-XIII a. susikūrusios Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės sostinė. Sostinė buvo ten, kur buvo apsistojęs Didžiojo Kunigaikščio dvaras. Čia būdavo priimami užsienio diplomatai, sudaromos sutartys, rašomos privilegijos ir raštai.

XIV-XVII a. Didieji kunigaikščiai savo giriose turėjo medžioklės dvarų ir žvėryną. Tokie dvarai buvo Puniuje, Merkinėje, Prienuose, Varėnoje, Biržuose. Didžiausias ir ištaigingiausias buvo



Kęstutis

Beloviežo medžioklės dvaras, išsilaikęs iki XIX a. pabaigos. Beloviežo girioje medžiodavo Gediminas, Algirdas ir Kęstutis, ruošdamiesi karui su Ordinui, 1409-1410 m. rudenį ir žiemą medžiojo Jogaila ir Vytautas. Sūdyta ir rūkyta žveriena, skirta kariuomenės maitinimui, pavasarį Narevu, Būgu ir Visla buvo plukdoma laivais į Plocko

karinius sandėlius. Keliavęs po Lietuvą Burgundijos riteris Žiliberas de Lanua 1421 m. rado Vytautą Beloviežo girioje. 1426 m. maro metu Jogaila ir Vytautas susitiko Beloviežo girioje ir surengė didelę medžioklę.



Lokių medžioklė, 1575 m.

Žvėrių medžioklei buvo naudojami tie patys ginklai kaip ir karyboje. Kaip rašo A. Komendonis, raiti medžiotojai, ginkluoti lankais, apsupdavo stumbrus, neleidami jiems pabėgti. Stumbrui puolant vieną medžiotoją, kiti į žvėrį leisdavo strėles. Stumbrų medžioklės XVI a. yra aprašęs S. Herberšteinas, poetas M. Husovianas poemoje „Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę“, Martynas Kromeris, kuris šioje medžioklėje įžvelgė stulbinantį panašumą su ispaniška korida.

Pasislėpę retmiškyje medžiotojai laukdavo, kol šunys atvarydavo stumbrus. Pamatęs žmogų tarp medžių, stumbras puldavo, o tas durdavo letimi ir slėpdavėsis už medžio. Sužeistas stumbras stengdavosi pasiekti medžiotojų ragais arba savo ilgu šurkščiu liežuviu nutverti už rūbų. Pavargęs medžiotojas

mesdavęs raudoną skraistę, kuria žvėrys trypdavęs ir plėšydavęs ragais. Per tą laiką atgavęs jėgas medžiotojas vėl stodavęs į dvikovą. Pakliuvusį bėdon medžiotoją gelbėdavo draugai; mosuodami raudonomis skraistėmis atitraukdavo stumbrą dėmesį ir jį nudobdavo.

Nė mažiau pavojingos buvo lokių ir šernų medžioklės. Šunų sulaikytą lokį pėsčias medžiotojas nukaudavo ietimi, ragotinė, o šerną – ragotinė arba specialiu šerniniu kalaviju. Tokiose medžioklėse žūdavo daug šunų. 1425 m. Žygimanto Kęstutaičio surengtoje medžioklėje jų buvo sužalota visas šimtas. Tokiose medžioklėse parodyti drąsą, ryžtą ir pasiaukojimą turėjo progą ir didikai, ir ciliniai bajorai. Medžioklėje jie galėjo užsitarnauti aukštesnes pareigas ir herbus. Mūsų herbuose labai dažnai sutinkama medžioklės atributika.



Mėgstamas bajorų užsiėmimas – medžioklė su sakalais. Atėjusi iš Azijos platybių Lietuvoje ji žinoma nuo XIV a. Sakalas ant rankos, taip kaip ir kardas prie šono buvo bajorų luomo skiriamasis ženklas ir pasididžiavimo objektas. Sakalų galvos apdangalams ir pirštinėms, ant kurių jie buvo nešiojami, papuošti negailėta nei



Medžioklė su sakalais, 1693 m.

sidabro, nei aukso. Juo aukščiau į padangę pakildavo sakalas, tuo labiau jis būdavo vertinamas. Su sakalais medžiodavo gervės, garnius ir kitus vandens paukščius, kurapkas, putpeles ir kiškius. Geidžiamas laimikis būdavo garniai, kurių plunksnomis buvo puošiamos didikų kepurės. Papuošalas iš garnio kuodelio plunksnų, segamas prie kepurės, kainuodavo iki 800 dukatų. Medžioklė su sakalais buvo populiari ir damų tarpe; plunksnos joms rūpėjo nei kiek ne mažiau nei vyrams.



Iki XVI a. medžioklės produkcija užėmė svarbią vietą šalies gyvenime. Švelniaplaukių žvėrių kailius valstybė eksportuodavo į Vakarų Europos kraštus. Juos kaip dovanas pasiuntiniai veždavo į kaimynines šalis. Stumbrų, briedžių ir lokių kailiai buvo naudojami lovų užtiesalams, jais prisidengdavo žiemą keliaudami rogėmis. Be to daug kailių sunaudodavo rūbams siūti. Kryžiuočiams apsiautus Vilnių 1394 m. tiltas prie pilies buvo padengtas šlapiais kailiais, norint jį apsugoti nuo gaisro. Žvėrių oda buvo naudojama apavui, diržams, skydams aptraukti, balnų ir pakinktų gamybai. Iš briedžio odos zomšo buvo siuvami rūbai nešiojimui po šarvais.

Žvėriena – mėgiamas didikų ir bajorų valgis. Senųjų kulinarinių knygų receptai labai dažnai prasideda tokiais žodžiais: „paimk stumbrą, o jei neturi – taj briedį...“. Kaip rašo kronininkai, 1429 m. Lucko suvažiavime Vytauto svečiai suvalgė kalnus žvėrienos, tame tarpe ir šimtą stumbrų. Midus puotose buvo geriamas iš sidabru kaustytų tauro ragų. Žvėrių ragai puošė valdovų ir bajorų menes.

iš jų būdavo gaminami baldai ir sietynai.

Medžioklės reikšmė ir jai skiriamas dėmesys atsispindi jau seniausiuose rašytiniuose šaltiniuose. 1411 m. pasirašytoje Torno taikos sutartyje Vytautas ir Ordino magistras pasikeitė leidimais medžioti Ordino ir Lietuvos miškuose. Pirmieji teisiniai aktai, reglamentuojantys medžioklę, užfiksuoti Kazimiero teisyne, Pirmame (1529 m.), Antrame (1566 m.), Trečiame (1588 m.) Lietuvos Statutuose. Valakų reformos įstatyme (1557 m.), Knyšino karališkų girininkų nuostatuose (1567 m.). Juose nuosavybės teisė į stambiuosius žvėris pripažįstama bajorams, o valstiečiams paliekama vilkų, lūšių, lapių ir kitų kailinių žvėrelių medžioklė. Tuo metu buvo sukurtos institucijos, tvarkiusios medžioklės ūkį ir miško pramonę. Po trečiojo Lietuvos – Lenkijos valstybės padalinimo 1795 m. Lietuva atiteko Rusijai, tačiau Lietuvos Statutas buvo paliktas galioti iki 1840 m. Dideli žemės ir miškų plotai liko didikų ir bajorų rankose. Praradę įtaką politiniame šalies gyvenime, bajorai daugiau laiko skyrė žemės ūkiui, sumažėjęs žvėrių skaičius, medžioklė pavertė pramogos dalyku. Savo valdose medžioklei daug dėmesio skyrė kunigaikščiai Radvilos, grafai Naryškinaiai ir kiti didesnius miško plotus valdę dvarininkai.

Liberalėjant visuomenei, keitėsi medžioklės sąlygos, tačiau senojo Lietuvos medžioklės ūkio bruožai ir šiais laikais neprarado savo reikšmės. Nuo žilos senovės pas mus gyvena ir iki šių dienų medžiojami stambieji žvėrys: briedžiai, taurieji elniai, šernai ir stirmos. Iš amžių glūdumos atėjusi medžioklės aistra tebegyvena ir šiandien. Ne svetima ji ir šių eilučių autoriui.



Dvarų ūkis

Artūras Rukas Daujalis, Grijo herbo bajoras



DVARŲ ŪKIO FORMAVIMOSI PRIELAIDOS. Dvaras, kaip ūkio tvarkymo forma, nėra Lietuvos fenomenas. Dvarų sistema yra feodalinų santykių formavimosi ir įsigalėjimo agrariniame sektoriuje pasekmė, būdinga visai Europai ir Rusijai. Lietuvoje dvarų sistema pradėjo aiškiau formuotis XIV – XV a. Kryžiuočių ordino pranešimais, XIV a. pabaigoje etnografinėje Lietuvoje jau būta per 30 dvarų, priklausiusių Didžiajam kunigaikščiui [1, p.27].

P.Šalčius yra nurodęs, kad „žemės ūkis Lietuvoje, kaip ir visose šalyse, buvo glaudžiai susijęs su bendru kultūriniu, socialiniu ir politiniu krašto plėtojimu“ [2, p.9]. Be to, Lietuvos žemės ūkis visais ekonomikos vystymosi tarpsniais buvo susijęs su Europos ir kitų kraštų žemės ūkiu, vystėsi veikiamas tų pačių ar panašių ekonominių arba politinių veiksnių, turėjo panašių bruožų.

Galima išskirti politines, socialines ir ekonomines prielaidas, lėmusias dvarų sistemos formavimosi dabartinėje Lietuvos teritorijoje specifišką.

Dvarų sistemos formavimosi periodo negalima atsieti nuo Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės, kaip valstybės, formavimosi periodų. Dvarų sistemos formavimosi pradžia sietina su Lietuvos krikštu.

1387 m. vasario 20 d. Jogailos privilegijoje Lietuvos katalikams bajorams sakoma, kad jiems suteikiamos Lenkijos kilmingųjų teisės (šioje privilegijoje bajoru buvo laikomas karys). Privileginiame rašte sakoma, kad kiekvienas bajoras gauna teisę į tėvoniją. Pagal Jogailos privilegiją nuosavybėn atitekę valstiečiai pasidarė priklausomi nuo kilmingojo bajoro. Nors nuo valstybinių prievolių jie kol kas nebuvo atleisti, tačiau nebegalėjo išsikelti į kitą valsčių arba miestą.

Jungiant žemes į centralizuotą valstybę, buvo svarbus ir šių žemių administravimas. Pagal P.Šalčių, Didžiojo kunigaikščio „dvaras buvo strateginis ir administracinis centras. Prie tokių dvarų būdavo priskirti ištisi valsčiai su kaimų ir miškų masyvais“ [2, p.19]. Tai rodo, kad dvarai įvykdė valstybei svarbią vietinio administravimo funkciją, o šios funkcijos svarba besiformuojančiai valstybei turėjo įtakos ir dvarų sistemos formavimuisi.

Kita dvarų formavimosi politinė prielaida buvo nuolatiniai kryžiuočių ordino antpuoliai ir su tuo susijusi būtinybė formuoti ūkiniu požiūriu save aprūpinančias lokalias gynybines struktūras. Panagrinėjus Didžiojo kunigaikščio dvarų sąrašus, tampa aišku, kad jų daugiausia XIV a.

buvo panemunės teritorijose, kur buvo didžiausia kryžiuočių antpuolių grėsmė. Tai Alytaus, Punios, Merkinės, Nemunaičio, Rumšiškių, Darsūniškio, Birštono, Veliuonos, Skirsnemunės ir kiti dvarai. Dauguma iš šių dvarų buvo ir gynybinės pilys. Dvaras prie pilies buvo reikalingas igulai išlaikyti, taip pat ir pačiai piliai prižiūrėti [2, p.18-19]. Didelių gynybinių pajėgų ūkinio aprūpinimo būtinumas lėmė stambių dvaro ūkių formavimąsi.

Pagrindinė socialinė prielaida būtina laikyti tuo metu vykusį intensyvų gyventojų turtinį sluoksninimąsi ir nuosavybės santykių formavimąsi. Dabartinėje Lietuvos teritorijoje pirminis ūkininkavimo vienetas buvo didžioji šeima, kuri apimdavo kelias kartas, sujungtas kraujo giminystės ryšiais. Tokiam ūkininkavimo vienetui reikėjo palyginti didelių žemės plotų, kuriuos tekdavo įdirbti iškirtus ir išdeginus miškus. Nevienodas šeimų pajėgumas ir žemdirbystės bei kitos ūkinės veiklos rezultatų skirtumai lėmė šeimų turtinę diferenciaciją. Ją spartino kryžiuočių antpuolių metu patirti nuostoliai, taip pat su karine tarnyba susijusių gyventojų luomo formavimasis. Laisvieji žemdirbiai, negalėdami apsiginti nuo kryžiuočių antpuolio, patys pasiduodavo karių (bajorų) globai su visu savo turtu. Taip

formavosi nelaisvųjų ir pusiau laisvųjų luomas [3, p.187]. Taigi karinės prielaidos ne tik tiesiogiai skatino dvarų atsiradimą, bet ir turtingų gyventojų diferenciaciją į karius (bajorus) ir žemdirbius (valstiečius) bei jų ūkio dydžio ir pajėgumų skirtumo didėjimą.

Stiprėjant feodalinei santvarkai ir valstybės valdžiai, spartėjo ir gyventojų diferenciacija. Turtėjantys bajorai kėlėsi iš kaimų, palikdami juose savo žemdirbius kaimynus ir statėsi puošnesnius namus. Bajorai kieimininkai virto dvarininkais. Dvaras – slaviškos kilmės kiemo sinonimas, tačiau tai ne tas paprastas kiemas. Tuo tarpu valstiečių sodybose grėta gyvenamojo namo ėmė rasti ūkinių pastatų ir drauge su jais – kiemas.

Centralizuotos valstybės susiformavimas skatino ir žemės nuosavybės santykių formalizavimą, o kartu ir prievolių atsiradimą. Stambiausiu žemvaldžiu buvo Didysis kunigaikštis [4, p.11]. Jo dvarams valdyti buvo skiriami bajorai, kuriems už karinę prievolę ir dvaro administravimą atitekdavo vienas trečdalis pajamų arba būdavo skiriama žemės.

XIV a. pirmoje pusėje buvo įteisinta ir bajorų nuosavybė į žemę. Pagrindinis nuosavybės teisės į žemę suteikimo bajorams motyvas buvo bajorų suinteresuotumo būti pasirususiems (ir materialine prasme) karo žygiams paskatinimas. Bajorų statusas pirmiausia buvo apibrėžtas 1413 m. Vytauto privilegija. 1447 m. Kazimiero privilegija pripažino bajorų visišką nuosavybę į žemę ir dvarus, taip pat juos atleido nuo bet kokių prievolių, išskyrus karinę tarnybą.

Formuojantis feodalinėms santykiams, valstiečiai netapo žemės nuosavybės santykių subjektu. Visiems valstiečių sluoksniams, išskyrus nelaisvuosius, buvo suteikta teisė naudotis Didžiojo kunigaikščio arba bajorų žeme, už tai atliekant darbo prievoles ir duokles. Taip buvo padėtas pamatas dvaro aprūpinimo darbo jėga prievolių pagrindu sistemai susiformuoti.

Nuosavybės subjekto požiūriu dvarų sistemos formavimosi laikotarpiu galima išskirti tris dvarų rūšis.

• **Didžiojo kunigaikščio (valstybės) dvarai.** Beveik iki XVI a. pabaigos Didžiojo kunigaikščio nuosavybė nebuvo atskirta nuo valstybės nuosavybės. Šie dvarai, be ūkinių funkcijų, vykdė administravimo ir gynybos funkcijas. Dvaro pajamos, atskaičius dvaro administravimo išlaidas, taip pat dvaro reikmes, buvo įnešamos į valstybės iždą. Pajamos iš dvarų buvo vienas iš svarbiausių (kartu su muitais) valstybės iždo pajamų šaltinių.

• **Bajorų (karių) dvarai.** Galima išskirti keletą šių dvarų porūšių, nes jie susiformavo skirtingais nuosavybės įgijimo būdais. Patys ankstyviausi buvo alodinės nuosavybės pagrindu susiformavę dvarai. Alodinė nuosavybė transformavosi iš bendruomeninės nuosavybės vykstant šeimų turtingei diferenciacijai ir išskiriant stambesnių žemdirbių, karuėjusių kario prievolę, ūkiams [4, p.63]. Šių dvarų savininkų teisės, išskyrus



XIV a. Lietuvos bajoras

kario prievolę, nebuvo suvaržytos. Dėl paveldėjimo iš kartos į kartą vėlesniais laikotarpiais šie dvarai buvo vadinami tėvonijomis. Palyginti su Didžiojo kunigaikščio dvarais, alodinės nuosavybės pagrindu susiformavę dvarai buvo daug mažesni.

Kitas bajorų dvarų atsiradimo kelias buvo dvarų suteikimas bajorams už karo tarnybą. Tokie dvarai buvo formuojami atskiriant dalį Didžiojo kunigaikščio domeno (dvaro žemės) su ten gyvenančiais valstiečiais ir suteikiant ją už tarnybą bajorams. Pradžioje šie dvarai bajorams buvo suteikiami kaip beneficijos, t.y. su ribotomis nuosavybės teisėmis. Šių dvarų negalima buvo paveldėti. Vėlesniais laikais už gerą tarnybą beneficijas dovanojus bajorams, susiformavo lėniniai dvarai. Tai irgi dalinės nuosavybės dvarai, juos galėjo paveldėti kario pareigas einantys paveldėtojai, tačiau buvo ribojamas pardavimas ir kitoks disponavimas. Visiškos nuosavybės teisę, t.y. teisę valdyti ir disponuoti, turėjo tik tėvoninių dvarų savininkai.

• Kartu su krikštu pradėjo kurtis **bažnytiniai dvarai**. Jie buvo atleisti nuo visų prievolių valstybei ir skirti bažnyčios materialiniam aprūpinimui.



Lietuvos karys iš Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Kęstučio antspaudo.
XIV a. vidurys



XIV a. Lietuvos bajorė

Pagrindinė ekonominė sparesnio dvarų sistemos vystymosi prielaida buvo prekybos plėtojimas Lietuvoje, ypač Vakarų Europoje. Pastarojoje labai didėjant miesto žmonių skaičiui, reikėjo vis daugiau maisto produktų. Kaip teigia B. Povilaitis: „tai turėjo įtakos ir Lietuvos grūdų auginimui, nes jų pareikalavimas eksportui labai kilo, kartu kilo ir kainos“ [5, p.30]. Be to, Europoje intensyviai, Lietuvoje kiek silpniau plito ankstyvojo merkantilizmo idėjos [6, p.24]. Merkantilizmui iš esmės būdingi du

bruožai: turto tapatinimas su pinigais ir siekimas juos kaupti valstybės viduje plėtojant prekybą. Tai pirklų ideologija, išaukštinanti prekybos reikmę šalies ekonominiame gyvenime. Tokios ideologijos ir realios ekonomikos sąlygomis buvo būtina ne tik daugiau grūdų išauginti miestams aprūpinti ir eksportui, bet ir sukurti struktūrą, kur būtų sukaupti didesni prekių grūdų kiekiai. Esant neišvystytam miestų tinklui, grūdų, kaip ir kitų produktų (medienos, kailių, medaus), surinkimo ir paruošimo eksportui funkcija didele dalimi atiteko dvarams, ir tai skatino spartų dvarų tinklo formavimąsi bei stiprėjimą. Dvarų reikšmingumą prekybai akivaizdžiai parodo jo tolesnė raida. Nemažai dvarų (pavyzdžiui, Alytaus, Merkinės, Ūkmergės, Ašmenos ir kt.) tapo nemažais miestais ir prekybos centrais. Vakarų Europoje, kur miestų tinklas formavosi sparčiau, dvarų funkcijos prekyboje, o kartu ir valstybės ekonomikoje mažesnis.

Apibendrinant dvarų ūkių sistemos formavimosi prielaidas galima daryti išvadą, kad dvarų sistemai ne racionališkesnio ir ekonomiškiausio ūkininkavimo struktūros paieškos, o feodalių santykių ir valstybės gynybinės bei prekinės galios formavimosi rezultatas.

XV-XVI a. sandūroje išryškėjo Europos pasidalijimas į du didelius regionus – Vakarų ir Vidurio

Rytų. Tolesnė šių regionų socialinė-ekonominė ir politinė raida išsiskyrė. Tarp Rytų ir Vakarų atsirado net rinkų skirtumų. Pasak Max'o Weber'io: „juo žemėlapyje mažiau miestų, tuo daugiau dvarų“. Dvarų ūkis – tipiška Vidurio Rytų Europos žemės ūkio sistema. Dvarai buvo orientuoti į žemės ūkio produktų gamybą užsienio rinkai.

Rytų Europoje buvo mažai miestų, o juose – maisto produktų pirkėjų, todėl ūkininkai patys negalėjo parduoti savo užaugintų žemės ūkio produktų. Kadangi valstiečiai neturėjo pinigų mokėti rentą, juos bajorai panaudojo kaip darbo jėgą ir taip „pririšo“ prie žemės. Valstiečiai tapo dvaro inventoriaus dalimi. Kodėl taip įvyko? Priežastį, matyt, buvo daug. Svarbiausia – didžiuliai tušų žemės plotai, tuo pačiu – galimybė įdirbti naujas žemes bei aktyvus bajorų vaidmuo.

XV-XVI a. Vakarų Europoje (į vakarus nuo Elbės) plito piniginė rentos forma ir silpnėjo valstiečių priklausomybė nuo feodalų. Ten įsigalėjo senjorinė ūkio sistema, kai laisvas valstietis mokėjo senjorui už žemę piniginę rentą. Vakarų Europoje dvarų ūkis buvo naikinamas, žemės išdalijamos valstiečiams pagal nuomos sutartis, nes dvarininkams pasidarė naudingiau iš valstiečių imti mokesį čiuš (pinigais). Vakaruose bajorai tapo rentininkų luomu, su valstiečiais juos siejo tik mokesčių ėmimas. Svarbu buvo tai, kad padaugėjo gyventojų, todėl dvarininkams tapo palankiau darbo jėgą samdyti. Plečiantis miestams, padidėjo maisto ir žaliavų poreikiai. Ūkininkai pagamintus žemės ūkio produktus patys pardavinėjo mieste.

Nyderlanduose ir Flandrijoje, kur buvo išsiplėtusi pramonė, reikėjo daug maisto produktų. Juos tiekė Lietuva, Lenkija, Prūsija – valstybės, kuriose buvo paplitęs dvarų ūkis.

DVARŲ SISTEMOS TIKSLAI IR ŪKINĖS FUNKCIJOS. Būdingas dvarų sistemos bruožas – tas, kad žemės savininkas nedirba fizinio darbo, o jo žemę dirba daugiau ar mažiau nuo jo priklausomi valstiečiai. Ūkinio požiūriu dvaras buvo beveik



visiškai savarankiškas vienetas, viskuo aprūpinęs savo gyventojus. Daugelis reikiamų produktų ir įrankių buvo gaminami dvare.

Dvaras – ne tik žemės valda, bet ir nuo jo savininko priklausančys gyventojai – valstiečiai. Būdingas tos valdos bruožas – įvairių formų bei laipsnių valstiečių pavaldumas. Tai atspindi Europos aristokratijos vystymąsi, nes socialinis, ekonominis ir politinis gyvenimas turėjo būti statomas žemės ūkio valdymo pagrindu. Tokiu būdu iškilo ir dvaro organizacinė struktūra. Ji buvo artimai susijusi su valstybės ekonomika ir atitiko piliečių (t.y. bajorų) ekonominius siekius ir politinius poreikius.

Dvaro organizacinė struktūra pradėjo formuotis XV a. antroje pusėje, bajorų (karių) sodyboms atsiskyrus nuo žemdirbių kiemų. Bajorų kiemininkų sodyboms prigijo dvaro terminas. Didelį dvarą, kaip organizacinę struktūrą, sudarė: centrinė žemvaldžio sodyba, keli palivarkai (dvaro arimai) su pramonės įmonėmis ir tam žemvaldžiui priklausantys valstiečių kaimai. Žemėvaldos požiūriu feodalinį dvarą sudarė domenas (savininko žemė) ir skirtinė žemė (naudojama priklausomų valstiečių).

Valstybės dvarai buvo strateginiai ir administraciniai centrai. Galima išskirti šias dvarų (valstybės, bajorų, Bažnyčios) kaip administracinių centrų funkcijas: valstiečių administravimą; finansinę funkciją; teisinę valdžią. Šiuo požiūriu svarbi buvo 1447 m. Kazimiero privilegija, kuri įteisino bajorų žemės nuosavybę, asmeninę valstiečių priklausomybę žemvaldžiams ir politinę bei teisinę jų priklausomybę ponams, t.y. baudžiavą. Taigi pagal šią privilegiją dvarai tapo valstiečių administravimo centrais.

Valstybės gynybai buvo svarbu turėti pasiruošusių karių – bajorų. Kad bajorai galėtų atlikti savo priedermę, pirmiausia jie turėjo būti aprūpinti materialiai, t.y. jiems sudarytos būtinos sąlygos karo žygiams – jų žemę apdirbtų kiti. Nuo XVI a. į kariuomenę buvo šaukiami



visi žemvaldžiai – bajorai. Pagal turimos žemės kiekį bajorai turėjo atsivesti ir tam tikrą skaičių palydovų: nuo 20 valakų žemės pristatyti vieną husarą, nuo 10 – pristatyti vieną raitelį (I Lietuvos Statutas, III sk.). Bajorui į kariuomenę neatvykus arba iš jos pabėgus, jo dvarai galėjo būti konfiskuoti. 1529 m. Lietuvos Statuto antrame skyriuje, skirtame gynybos reikalams, rašoma, kad kiekvienas pilietis, t.y. bajoras, turintis dvarą, „kai išmuš valanda, privalo eiti į karą su geru arkliu, kainuojančiu keturias kapas grašių, šarvuotas (šalmas su antveidžiu), ginkluotas kardu, ietimi“. Taigi, kaip matome, dvaras tapo pagrindiniu galimų karių administravimo vienetu.



Radvilos Našlaitėlio šarvai.
Prieš 1581 m.

Visų valstybės dvarų administravimas buvo pavestas krašto išdininkui, kuris galėjo siuntinėti revizorius dvarams ir seniūnams revizuoti. Dvaro ūkvedžių neteisėtai išnaudojami valstiečiai galėjo revizoriams pasiskųsti, o saviyaliautojai turėjo būti nubausti.

Greta administracijos ir teismo pareigūnų antrą provincijos urėdų kategoriją sudarė įvairūs valstybės dvarų administratoriai. Valstybės dvarus prižiūrėjo specialūs karaliaus skirti administratoriai. Jie nuo kitų urėdų pareigūnų skyrėsi tuo, kad jų kompetencija ribojosi tik konkrečiai jiems paskirtais prižiūrėti dvarais, tuo tarpu kitų provincijos urėdų kompetencija apėmė visą vaivadiją arba pavieta.

Didžiojo kunigaikščio dvarus administravo jo paskirti vietininkai („nuomiesnikai“). Jie rūpinosi visais dvaro ūkio reikalais, stengėsi padidinti jo pajamas, kolonizuoti neapgyventas žemes, įkurdamas juose dvaro žmones arba nuomininkus. Jų priežiūroje dvarų darbus atlikinėjo baudžiauninkai, vergai ir laisvieji valstiečiai, kurie nejo karo tarnybą ir gyveno artimose apylinkėse [7, p.386].

Grupė valstybės dvarų ar didelis dvaras, į kurį įėjo keletas kaimų ar tarnybų, buvo vadinami raktu („kluč“), o jo administratorius – raktininku („klučnik“). XVI a. dalis valstybės dvarų buvo paversti Didžiojo kunigaikščio stalo dvarais (lot. *mensae regiae*), jie buvo suskirstyti į ekonomijas. Stalo dvaro pajamos buvo skiriamos Didžiojo kunigaikščio šeimai pragyventi bei jo rūmams



Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis (vario raižinys). Apie 1603 m., J.Šrenkenas

išlaikyti. Kiti dvarai, vadinami seniūnijomis (lot. *panis bene merentium*), buvo pavedami administruoti bajorams, kaip atpildas už tarnybą valstybei. Mažesni valstybiniai dvarai – tenutos – buvo Didžiojo kunigaikščio išdalijami nusipelnusiems bajorams ir valstybės pareigūnams „kaip nusipelnusiųjų duona“. Tenutos paprastai buvo suteikiamos valdyti ligi gyvos galvos, dalį pajamų iš jų atiduodant į valstybės iždą [8, p.71-81].

Seniūnai valstybės dvarus gaudavo su įvairių kategorijų gyventojais, tuose dvaruose gyvenusiais, ir jiems priklaususiems valstiečiais ir miestiečiais. Kaip administratoriai, seniūnai surinkdavo pagal inventorius nustatytus arba Seimo nutarimu uždėtus mokesčius bei prižiūrėdavo, kad būtų vykdomos prievolės seniūnams buvo leidžiama plėsti dvarų ūkį naujais plėšiniais bei įkurdinti naujakurius [3, p.202]. Dėl to kartais Didysis kunigaikštis tiesiog įpareigodavo vietininkus ieškoti žmonių, kuriems būtų duodamos ištuštėjusios valstiečių sodybos [2, p.25].

Kaip teigia P.Šalčius [7, p.398], Didžiojo kunigaikščio dvarai dėl savanaudiško vietininkų tvarkymo mažai duodavo naudos, todėl Žygimantas II 1514 m. išleido specialius nuostatus, o vėliau (1527 m. ir 1529 m.) – taisykles, kaip pelningai tvarkyti dvarus. Nuostatų esmė – siekti

daugiau iš dvarų pajamų ir apsaugoti valstiečius nuo dvarų administracijos piktnaudžiavimų. Dvarų valdymo bei administravimo instrukcijos įrašytos pirmame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės 1529 m. Statute.

1529 m. Žygimanto Senojo išleisti nuostatai, kaip teigia M.Liubavskis, priminė Vakarų Europoje leistus nuostatus [9, p.25], kuriuose nurodoma, kaip tvarkyti dvaro ūkį, kad daugiau būtų galima gauti iš jo pajamų, kaip turi elgtis su dvaro tarnais ir valstiečiais dvaro administracija. Nuostatuose aiškiai matyti pastangos išspausti kiek galima daugiau pinigų, paverčiant jais natūrines prievoles. Nuostatuose – 37 punktai, susiję su įvairiais nurodymais valdytojams. Pavyzdžiui, XIII ir XIV punktai kalba apie santykius su valdiniais, XVII punktas kreipia dėmesį į pajamas iš miškų ūkio, XXXVI punkto nuostatai aštriai įsako, kad vaivados, seniūnai ir visi dvarų laikytojai niekam nedalytų tuščių žemių, o Didžiojo kunigaikščio raštininkams įsakoma tokias išdalintas žemes atimti ir priskirti prie dvarų.

Nuostatai įpareigojo dvarų valdytojus statyti dvarų trobesius, juos taisyti, aptverti, kasti tvenkinius, kur galima statyti malūnus. Tačiau dvarų valdytojams buvo draudžiama imti dvaro žmones ar valdinius statyti saviems dvarams, reikalauti pastočių. Taip pat buvo draudžiama apsunkinti valstiečius neteisingais pačio dvaro valdytojo ar jo įsakytinių reikalavimais.

Kadangi Didžiojo kunigaikščio domenų administracija, kaip ir visur feodaliniais laikais, piktnaudžiavo savo santykiuose su valstiečiais ir tuo mažino valstiečių pajėgumą mokėti

mokesčius, Didysis kunigaikštis 1527 m. savo rašte gana plačiai apsistojo ties dvarų administracijos išlaikymu – dvarų laikytojams ir tįjūnams buvo nustatytos pajamų ėmimo normos iš kiekvienos tarnybos.

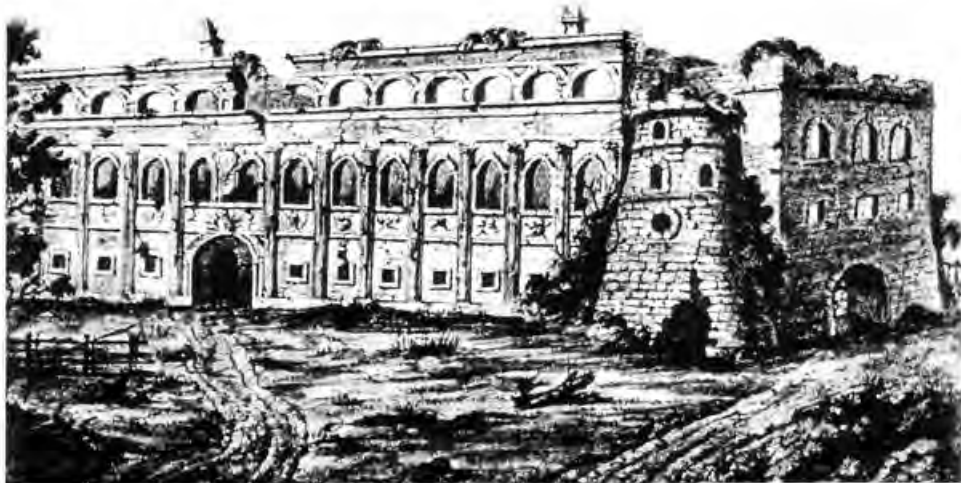
Kaip administratoriai seniūnai surinkdavo pagal inventorius nustatytus arba Seimo uždėtus mokesčius ir prižiūrėdavo, kaip vykdomos prievolės. Bendraudamas su valstiečiais seniūnas privalėjo laikytis nustatytų normų ir nereikalauti jokių papildomų prievolių ar mokesčių. P.Šalčiaus duomenimis, seniūnas, apskaičiavęs derlių, pirmiausia turėjo atiduoti Bažnyčios dešimtinę, paskui atiduoti grūdus sėklai. Kas likdavo, buvo dalijama į tris dalis: viena dalis – vietininkui, kitos dvi dalys – Didžiajam kunigaikščiui [2, p.25].

Tokios Didžiojo kunigaikščio dvarų administravimo taisyklės galiojo beveik nepakeistos iki Valakų reformos, mažai pakito ir priėmus Trečiąjį Lietuvos Statutą (1588 m.).

(Išs. daugiau)

Literatūra:

1. Jurginis J. Lietuvos valstiečių istorija. – Vilnius, 1978.
2. Šalčius P. Raštai. Lietuvos žemės ūkio istorija. – Vilnius, 1998.
3. Avižonis K. Raštai. II t. – Roma. Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1978.
4. Vancevičius S. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valstybiniai – teismai institutai. – Vilnius. Mintis, 1981.
5. Povilaitis B. Lietuvos žemės ūkis 1918 – 1940. – Vilnius. Tėvynės sargas, 1997.
6. Laumenskaitė E. Ekonominė mintis ir jos kūrėjai Lietuvoje XVI – XVII a. – Vilnius. Academia, 1995.
7. Šalčius P. Raštai. Teorinė ekonomika ir teorinės minties istorija. – Vilnius. Mintis, 1991.
8. Avižonis K. Raštai. IV t. – Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
9. Любавский М. Областное деление и местное управление Литовского-Русского государства. – Москва, 1893.



Radvilų rūmų Vilniuje prie Nerios griuvėsiai. XVI a., 1800 m. P.Rosio akvarelė

Italų Cezario Anichinio pastatai Lietuvos dvaruose

Dr. Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė

Florencijoje gimęs Cezaris Laurynas Anichinis į Lietuvą atvyko 1812 metais, Napoleono žygio į Rusiją metu. Jo veiklos pėdsakų aptinkame Raudondvaryje prie Kauno, Žiežmariuose. Rūdų dvare netoli Krekenavos, galbūt Biržuose. Vienur jis vadinamas architektu, kitur – darbų atlikėju, statybininku. Anichinio biografijoje, kaip ir darbų sąrašė, daug spragų bei klausukų. Nepaisydami jų, pabandykime rekonstruoti keletą Anichinio kūrybinio portreto štrichų.

Ankstyviausi liudijimai apie C.L. Anichinį buvo paskelbti vyskupo M. Valančiaus bei keliautojų E. Novakovskio ir T. Triplino. Valančius 1851 m. lankėsi Raudondvaryje, kai ten dar buvo medinė koplyčia. 1852 m. jis pranešė grafui Benediktui Tiškevičiui apie gautą leidimą statyti naują parapinę bažnyčią. Valančius pasakoja, jog: „Vilniuje tuo metu gyveno nuo 1812 m. Lietuvoje palikęs architektorius Anichini. Jis, Tiškevičiaus į Raudondvarį pasikviestas, čia išbraižė planą ir apsiėmė darbą vesti“ [1]. E. Novakovskis Raudondvario bažnyčią apžiūrėjo baigiamą statyti (apie 1855 m.); nurodė, jog jos planą sudarė statybininkas italas Cezary Laurenti Anichini [2]. Tą patį kiek plačiau aprašė T. Triplinas [3]. Eustachijus Tiškevičius knygoje apie giminės kapus irgi pakartojo, jog bažnyčia statyta pagal architekto Cezario



Kapinių vartai Raudondvaryje, pastatyti kartu su pirmąja Raudondvario bažnyčia vadovaujant Anichiniui. Nuotr. autorės, 2000 m.

Anichinio planą [4]. Vilniaus universiteto profesoriaus Karolio Počasinskio (1790-1860) sūnus Boleslovas Počasinskis, taip pat žinomas architektas, rankraščiuose yra pateikęs gan išsamią nuorodą apie Anichinį: „buvo statybos meistras („*murmajster*“), bet atlikdavo ir architekto vaidmenį; kaip visi atvykėliai, Lietuvoje turėjo daug darbų. Palyginti gabus; atsimenu jį Vilniuj jaunystės metais, kai lankydavosi pas tėvą (prieš 1835 m.)“ [5]. Anichinis buvo Počasinskio bendraamžis (porą metų už jį vyresnis), juos siejo profesinė pažintis, o gal net asmeninė draugystė, nors profesorius K. Počasinskis – neeilinė figūra XIX a. pirmos pusės Lietuvos kultūroje, didžiausias architektūros srities autoritetas.

Anichinio biografija ir kūryba tyrinėta labai mažai. Remdamasis čia paminėtais ir Varšuvos archyvų šaltiniais, į architektų žodyną jį įtraukė Stanislovas Loza [6]. Jis yra pateikęs dvejopą pavardės rašybą – *Aniechini* arba *Anighini*; beje, visose XIX a. publikacijose ir antkapyje pavardė rašoma *Anichini*. Pasak Lozos,

Anichinis gimė 1787 m., mirė 1871 01 31. Paimitas į nelaisvę 1812 m. iš Mac Donaldo korpuso Lietuvos teritorijoje. Raudondvaryje statė bažnyčią ir kleboniją, užbaigtą 1855 m. neogotiku stiliumi perstatė rūmus, statė Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią Biržuose. Loza mini, jog Anichinis bendravo su Varšuvos architektais. Beje, biografas nenurodė, kad Anichinis mirė Raudondvaryje ir ten palaidotas. Jo antkapinis paminklas kapinėse šalia šventoriaus atgręžtas į bažnyčios pusę, skirtingai nuo kitų paminklų. Rausvai pilko granito postamente iškaltas įrašas: *s.p. Cezary Anichini, małżonek Benedykty, ojciec Józefy, dziad Michaliny, wesół w Bogu spoczywających, architekt kościoła Czerw. dwor. Uro. we Florencyji 1787 r. przybył na Litwę z Napoleonem 1 1812 r. Umarł w Czerw. dworze, w srod żalu osieroconych córek i smutku przyjaciel, d. 31 Stycz. 1861 r. Posiadał wiele talentów tudzież przymioty godne szacunku i pamiłci. Przechodniu, ofiaruj za jego duszę Anielskie pozdrowienie.* Taigi L.C. Anichinis mirė 1861 m., būdamas 74 m. amžiaus.

Lietuvoje Anichiniu šiek tiek



Raudondvario klebonijos šoninis fasadas. Nuotr. autorės, 1980 m.

domėjosi Raudondvario bažnyčios istoriją aprašę kunigai A. Glėbavičius (1920 m.) ir Pr. Tuminas (1973 m.) [7]. Jie pakartojo Valančiaus, Novakovskio, E. Tiškevičiaus skelbtus duomenis. 1964 m. menotyrininkas Paulius Galaunė publikavo kelių Anichinio pasirašytų dokumentų nuorašus – tai 1856 m. kovo mėnesio sąskaitos, liudijančios, jog sumokėta už turėklus laipteliams, vazas šventintam vandeniui bei išvardijama, kiek sunaudota skardos statant bažnyčią [8].

C. L. Anichinio kūryba daugiausiai yra domėjęsis architektūros istorikas Klemensas Čerbulėnas [9]. Remdamasis Valančiumi ir įrašų antkapiniame paminkle, Anichinį jis iš pradžių buvo linkęs laikyti Raudondvario bažnyčios autoriumi;

pagal analogiją jam priskyrė taip pat Biržų bažnyčią ir Astravo dvarą, juolab kad pastaruosius pastatus fundavo Jonas Tiškevičius, raudondvariškio Benedikto Tiškevičiaus brolis. Tačiau 1984 metų straipsnyje tyrinėtojas pateikė kitokią versiją iškeliantį faktą: Raudondvario dvaro kasos knygoje rastas įrašas, kad „architektui Tomui Tiškekiui už Raudondvario bažnyčios projektą sumokėta 150 sidabro rublių“ [10]. Ten pat K. Čerbulėnas mini, jog ir Biržų bažnyčios projektą, pateiktą tvirtinti 1845 m. pabaigoje, sudarė T. Tiškeckis [11]. Iš šių faktų galima daryti išvadą, jog Anichinis, kaip neturintis reikiamos kvalifikacijos ir svetimšalis (neprisiekęs Rusijos valstybei), projektuoti neturėjo teisės.

Tiek Raudondvario,
tiek Biržų

bažnyčios projektus parengė Tomas Tiškeckis, užėmęs aukštas ir įtakingas Stačiatikių eparchijos architekto pareigas. Tačiau prižiūrėti statybos darbus įvairiose vietose po visą Lietuvą jis nepajėgdavo. Čia Tiškevičiui ir prireikė Anichinio pagalbos. Jam pavesta tiesiogiai vadovauti bažnyčios statybai Raudondvaryje, galbūt ir Biržuose. Savarankiškai projektuoti Anichinis galėjo tik privačias dvarų sodybas, nes dvarų sodybų projektų valstybinės įstaigos nekontroliavo.

K. Čerbulėno straipsniuose nurodyta, jog Raudondvaryje Anichinis statė medinę špitolę, mūrinę kleboniją, dalyvavo plečiant peizažinį parką. S. Lozos teiginio, kad Anichinis neogotišku stiliumi perstatė Raudondvario rūmus, Čerbulėnas nepalaikė, kadangi rūmai buvo atnaujinti anksčiau (po 1831 m. gaisro) – dar iki Anichiniui atvykstant iš Vilniaus statyti bažnyčios. Vis dėlto Anichinis galėjo Raudondvaryje buvoti ne kartą ir dirbti prie rūmų atstatymo. Ši versija dar neįrodyta, tačiau jai neprieštarauja atnaujinimo metu pastogėse užstatytų mezoninų stilistika. Panašius kaip mezonino languose archyvuotų apvadus Anichinis mėgo taikyti kituose pastatuose.

Istoriko A. Baliulio duomenimis, Rodų dvare (Panevėžio raj.) jis pastatė koplyčią-mauzoliejų (1861 m.), galbūt svirną (1842 m.) ir vandens malūną. Mauzoliejus tikriausiai pradėtas statyti anksčiau, tik užbaigtas Anichinio mirties metais.

Įrodymus apie dar vieną Anichinio darbą, nekeliantį diskusijų dėl autorystės, paskelbė urbanistikos istorikas Algimantas Miškinis [12].



Raudondvario klebonija. Nuotr. autorės, 2000 m.

Tai Žiežmarių dvaras, kurį 1841 m. įsigijo grafas B. Tiškevičius iš Raudondvario. Duomenys apie Anichinio atliktus darbus užfiksuoti Tiškevičių fondo bylose [13]. Žiežmarių dvare jis perstatė svirną į ekonomo namą (1850 m.), pastatė sandėlį (1851 m.), keturių girių malūną (1852-1854 m.), iškasė kanalą nuo malūno iki Strėvos upės, išlygino sodybos teritoriją tarp rūmų ir bravoro ir galiausiai suprojektavo, pastatė bei įrengė naujus dvaro rūmus (1857 - 1858 m.). Trūksta žinių, ar jis statė miestelyje prie turgaus dvaro austeriją (karčiamą su nakvynės namais). Iš minimų datų matyti, kad Žiežmariuose Anichinis pradėjo dirbti kiek anksčiau nei Raudondvaryje ir lygiagrečiai darbavosi abiejuose Benedikto Tiškevičiaus dvaruose.

Apie Anichinio asmenį žinome labai nedaug. Iš įrašo antkapiniame paminkle matyti, jog jis Lietuvoje sukūrė šeimą ir buvo ypač gerbiamas Raudondvaryje. Bažnyčios zakristijoje kabėjo jo portretas, Tiškevičiaus paliepiu nutapytas A. Slendzinskio [14]. Anichinio biografija turbūt panaši į kito žinomo italų menininko – tapytojo ir skulptoriaus Pranciškaus Andriolio (1794-1861 m.), dekoravusio Raudondvario bažnyčią. Jis į Lietuvą taip pat atvyko su Napoleono armija, apsigyveno Vilniuje, vedė. Dirbo bažnyčiose ir dvaruose, kviečiamas mece-

natų dvarininkų.

Kun. Pr. Tuminas yra užrašęs iš pasakojimų jam žinomą liudijimą, jog Anichinis žuvęs ar tai bažnyčios, ar klebonijos statymo metu [15]. Kitur apie tą patį įvykį kalbama minint ne 1861 m., bet 1851 m. datą [16]. Sunku pasakyti, ar yra šiuose pasakojimuose tiesos – bažnyčios ir klebonijos pastatai 1861 metais jau buvo užbaigti. Aišku tik, kad įvykdęs Tiškevičių užsakymus, Anichinis į Vilnių nebegrižo. Raudondvaris – paskutinė jo kelio stotis.

Cezario Lauryno Anichinio darbų tikriausiai bus surasta dar ne viename Lietuvos dvare – juk pasak B. Počašinskio, jis turėjęs daug užsakymų. Šiuo metu žinome tris neabejotinai Anichinio sukurtus statinius – tai Raudondvario klebonija (1855 m.), Žiežmarių dvaro rūmai (1857 m.) ir Rodų koplyčia (1861 m.). Jų architektūroje esama panašumų, dėl kurių galima teigti, jog Anichinis Lietuvoje suformavo savitą braižą.

Raudondvario klebonija – kompaktiškas, stačiakampio plano pastatas su keturių lieknų kolonų portiku pagrindinio fasado centre. Keturšlaičiu stogu dengtas tūris yra klasicistinių proporcijų, tačiau nei fasadų skaidymas, nei panaudotos architektūrinės formos klasicizmui nebūdingos. Klebonijos fasaduose išdėstyti neogotikiniai smailiaarkiai langai yra žavėjimosi viduramžiais ženklas,

charakteringas romantizmui, kuris Vakarų Europos architektūroje reiškėsi XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje, o Lietuvoje paplito 1831-1863 (laikotarpiu tarp sukilimų). Anichinis originalus tuo, jog populiarią gotišką motyvą harmoningai sujungė su klasicinio orderio elementais – piliastrais ir pusapskričiais archivoltais. Piliastrai tarplanguose ir kampuose tęsiasi nuo cokolio iki lygaus antablemento, jie siauresni nei įprasta klasicizmo architektūroje, be to, suraižyti horizontaliomis įrėzomis – rustais. Norint išlaikyti simetriją vietoje langų kai kur padarytos tik nišos; romantizmo laikotarpiu buvo mėgstama tokiose nišose langų rėmus imituoti dažymu – gal taip yra buvę ir Raudondvario klebonijoje.

Analogiškus architektūrinius elementus – smailiaarkius langus, pusapskričius archivoltus ir rustuotus piliastrus Anichinis panaudojo *Žiežmarių dvaro rūmų* fasaduose. Čia langų arkos šiek tiek lėkštesnės, o palangių įdubos, antablementas sukomponuoti lygiai kaip Raudondvaryje. Rūmų tūris simetriškas, kiek labiau ištęstas negu Raudondvario klebonijos, o centrinė ašį akcentuoja toks pat keturių toskaninių poromis išdėstytų kolonų portikas. Portiko frontonas buvo dvipakopis, bet vėliau perdirbtas [17]. Už portiko – smailiaarkiais archivoltais aprėmintos pagrindinio įėjimo durys ir siauri priemenės langeliai. Pastato tūris ir vidaus struktūra būdinga mažiems provincijos dvarų rūmams, kitaip dar vadinamiems ponų namais [18]. Žiežmarių rūmų plano



Žiežmarių dvaro rūmai. Nuotr. autorės, 1988 m.

struktūra neišlikusi, tačiau Raudondvario klebonijoje tebėra tradicinė kamino-virenės patalpa namo centre, aplink kurią išdėstyti kambariai (šioje patalpoje būdavo gerųjų kambarių krosnių pakuros). Ūkinė priemenė kamina-virenę jungė su virtuve ir pagalbiniu išėjimu į kiemą. Projektuojamas Žiežmarių rūmus, Anichinis nesivaikė meno naujovių, pritapo prie lietuviškos aplinkos, užsakovo pageidavimų. Jo individualybė reiškėsi architektūrinių elementų traktavimu. Mėgo kontrastingą, paradoksalią gotikos ir klasikos elementų jungtį, retai tepasitaikančią romantizmo architektų darbuose. Klasicistinį portiką smarkiai modifikavo: suskaidė frontoną, atsisakė dekoratyvinių detalių, kolonas padarė lieknėses.

Dar artimesnis sąryšio su lietuviškomis tradicijomis pavyzdys yra *koplyčia-mauzoliejus Roduose*. Ji pastatyta iš įvairaus dydžio ir atspalvio lauko akmenų, jungtų kalkių skiediniu, į kurių vietomis prikaišyta skaldos. Statinio kampuose ir angokraščiuose mūriui išlyginti panaudotos plytos, šios dalys tinkuotos, baltintos kalkėmis ir sudaro ryškų kontrastą su akmens faktūra. Tokia statybos technika buvo labai paplitusi XIX a. Lietuvos dvaruose. Anichinis perėmė šį lakonišką "akmenų stilių", papildydamas jį supaprastintais gotikos ir klasicizmo motyvais. Rodų dvaro koplyčia-mauzoliejų pastatydino Mykolas Švoinėckis, 1831 m. sukilimo dalyvis. Koplyčioje palaidotas jo sūnus Romanas Alekna-Švoinėckis, dailininkas bei senienų ir paveikslų kolekcionierius.

Šiems trims C.L.Anichinio kūriniams likimas buvo palankus. Raudondvario klebonija visuomet naudota pagal paskirtį, todėl gerai prižiūrėta. Žiežmarių rūmus, į sovietmečio pabaigą visiškai nugyventus (juose buvo mokinių internatas), atstatė privatizavęs savininkas, nors tinkamo panaudojimo jiems ir nesurado. Rodų koplyčia, ne mažiau apleista, įgriuvusiu stogu, 1990 m. buvo restauruota Žibartonių ir

Naujasodžio kolūkių lėšomis.

Aptarti Anichinio darbai rodo jų autoriaus lankstumą, gebėjimą prisitaikyti prie lietuviškos aplinkos bei tradicijų. Jo sukurti pastatai nedidelių gabaritų, išorei būdinga neogotiskų ir orderinių elementų jungtis. Tuo tarpu Raudondvario, Biržų bažnyčios, Astravo rūmai yra daug stambesni ir kitokios stilistikos pastatai: jų išvaizda, kaip pastebėjo jau amžininkai, primena prancūzų baroko + klasicizmo architektūrą (Liudviko XIV, Liudviko XVI stilius). S.Loza Biržų bažnyčią lygino su Šv. Karolio Baromėjaus bažnyčia Varšuvoje (1841-1849 m., arch. Henrikas Marconi), kuri iš esmės atstovauja tai pačiai romantizmo architektūros kryptčiai – sekimą baroko ir klasicizmo formomis. Šios krypties šalininku buvo ir K.Počašinskio mokinys, Vilniaus universiteto architektūros katedros auklėtinis Tomas Tiškeckis, neobaroko maniera suprojektavęs Raudondvario, Biržų, medinę Kiauklių bažnyčią, bei mūrinę bažnyčią Vladikaukazo tvirtovėje.

Šie palyginimai neprieštaruja teiginiui, jog Anichinis buvo Raudondvario (galbūt ir Biržų) bažnyčios statytojas ir alikėjas. Paties Cezario Lauryno Anichinio kūrybai šiandien tegalime priskirti Raudondvario kleboniją, Žiežmarių rūmus ir Rodų koplyčią. Raudondvario rūmų perstatymo autorystė lieka nepatvirtinta.



1. M.Valančius. Pastabos pačiam sau. V., 1996 (pakartotas 1929 m. leidimas), p. 111. Šiuos duomenis Valančius tikriausiai gavo iš grafo, kai 1857 m. buvo pakviestas konsekruoti naujai pastatytą bažnyčią.
2. Edw. Nowakowski. Wycieczka na Litwę // Biblioteka Warszawska, 1857, t.I, s. 590-597.
3. T.Tripplin. Dziennik podróży po Litwie i żmudzi, t. II, Wilno, 1858, s. 32-40.
4. E.Tyszkiewicz. Groby rodzinne Tyszkiewiczów, W-wa, 1873, s.64.
5. Instytut Sztuki PAN, Słownik artystów, Zbiór B.Podczaszyńskiego, teka A, s.28.
6. S.Łoza. Architekci i budowniczy w Polsce, W., 1954, s.13.
7. Ši medžiaga išliko mašinraščio pavidalu:

Kun. Pr. Tuminas. Raudondvario bažnyčios istorija, 1973.

8. P.Galaunė. Dokumentai apie XVIII-XIX a. architektus Lietuvoje. // LTSR architektūros klausimai, t. II, V., 1964, p.258-260.

9. K.Čerbulėnas. Monumentalieji architektų Cezario Anichinio darbai. - kn. Raudondvaris (str. rinkinys), K. 1969, p. 93-105;

K.Čerbulėnas. Lietuvos statybos ir architektūros meistrai. L.C.Anichinis ir J.Voleris // Statyba ir architektūra, 1984, Nr.2, p.31.

10. 1847 m. sudarytas J.Tišeckio pasirašytas bažnyčios projektas saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje, F78-228. Dar anksčiau, 1843 m., Raudondvario bažnyčios projektą buvo parengęs J.Woller iš Prūsijos, bet jis, matyt, liko nepatvirtintas.

11. Remtasi Šaltiniu: Kauno apskrities archyvas, F I-49, Ap. I, B.1311.

12. A.Miškinis. Žiežmariai. // LTSR urbanistikos paminklai, 9, V., 1986, p.123-124.

13. Lietuvos valstybės istorijos archyvas, E.716, Ap. 1, B. 4033, 4212, 4230; F.716, Ap.2, B.61.

14. A.Snitkuvičė. Raudondvario grafai Tiškevičiai ir jų palikimas. V., 1998, p.47.

15. Pr. Tuminas, cit. op., p. 53.

16. Lietuviškoji enciklopedija, K., 1933, t. I, p.684.

17. Prieškarinėje fotografijoje, publikuotoje B.Kviklio (Mūsų Lietuva, t. I, V. 1989, p.491) matoma pirminė frontono forma bei smailiaarkių langų dalijimas (stačiakampė dalis 8 padalų).

18. Apie mažųjų dvarelių plano struktūrą žr. D.Puodžiukienė. Tradicinės architektūros ponų namas – bajorijos gyvenimo būdo atspindys. // Menotyra, 1998, Nr.1, p.39-40.



C.L.Anichinio antkapinis paminklas Raudondvario kaphėse.

Nuotr. autorės, 2000 m.



š Palėvenės Komarų istorijos

Nijolė Marija Milaknienė, Komar herbo bajorė

Bajorų Komarų ištakos. Komaras Zabožinskis dokumentuose minimas nuo 1481 m., kai paveldėjęs didelį palikimą, įsikūrė Padniestrėje. Šią vietovę ir pavadino Komarogradu. Vėliau Komaro Zabožinskio Vladimiro trečiojo sūnus Motiejus – karališkasis dvariškis, pasiėmęs savo dalį, išsikėlė į Lietuvą. Tikslī data nėra žinoma, tačiau rašoma, kad Motiejaus proanūkis Jeronimas 1661 m. buvo Seimo deputatas, o vėliau dirbo teisėju.

Vėlesnių kartų palikuonis Mykolas Komaras, Vandeno vaškis, jau 1654 m. įsikūrė Palėvenės dvare (tuometinėje Ukmergės apskrityje). Po Mykolo Komaro mirties našlė Kotryna Komariėnė 1703 m. Palėvenės dvarą užrašė savo sūnams Andriui ir Mikalojui Komarams. 1708 m. broliai Mikalojus Komaras – Ukmergės ir Upytės pavieto kardininkas ir Andrius Komaras – Bernatonių seniūnas surašė raštą, kad pasidalijo Palėvenės dvarą į dvi lygias dalis. Į lygias dalis buvo padalinta dvaro ariama ir neariama žemė, miškai, pievos, valstiečių gyvenvietė ir dvarui priklausę Žižmariškio, Radžiūnų, Padvarininkų, Ožkinių, Maugarų, Gorupės, Šlabados kaimai. Pačia sodyba buvo nutarta naudotis bendrai. Dvaro sodyboje tuo metu stovėjo rezidenciniai rūmai,

svirnas, bravoras su pirtimi, tvartas, javų džiovykla, kluonas, šieno daržinės. Sodybą supo sodai.

Komarai toliau plėtė dvarą, pirkdami naujas žemes. Kai kurias žemes jie valdė užstato teisėmis. Mikalojus Komaras užstato teisėmis valdė taip pat Palėvenės vardu vadinamą dvarą, buvusį Upytės paviete ir priklausiusį Jonui Vladislavui Baikauskui – Mstislavlio išdininkui. Žemutinės Palėvenės dvarą iki pat savo mirties (1732 m.) valdė Andrius Komaras. Mirus Andriui Komarui, visą turtą ėmė valdyti brolis Mikalojus Komaras – Ukmergės pavieto kardininkas.

Mikalojus Komaras buvo vedęs Teresę Sakalauskaitę. Jie turėjo sūnus Ignatą ir Antaną ir tris dukras – Ievą, Konstanciją ir Kotryną. 1740 m. Mikalojus Komaras surašė testamentą, kuriame nurodė, kad dukroms palieka pinigus, o sūnams – nejudamą turtą. Po nejudamo turto dalybų 1743 m. tarp brolių Ignato ir Antano Komarų Žemutinės Palėvenės dvaras su Aukštutine Palėvene atiteko Antanui Komarui. Antanas Komaras – Ukmergės pavieto kardininkas – buvo vedęs I. Stankevičiūtę, o po jos mirties vedė Sofiją Korf. 1798 m. Sofija Komariėnė jau buvo našlė, ji valdė Palėvenės dvarą. Vėliau šiomis teisėmis nau-

dojosi jos sūnus Jurgis Komaras – Ukmergės pavieto ribų teismo teisėjas. XIX a. pirmoje pusėje Palėvenės dvaras priklausė kitam Antano Komaro sūnui Juozui Komarui – pulkininkui, mirusiam 1847 m. Su žmona Tekle Zydrum-Koscialkowska (mirė 1855 m.) Juozas Komaras turėjo tris sūnus. Po tėvų mirties jie pasidalijo dar padidėjusį nejudamą turtą: vyriausias sūnus Teofilis (1800-1861 m.) gavo Panemunę, jaunesnis Vladislovas gavo Baisiogalą, o jauniausias Konstantinas (1813-1880 m.) gavo Raguvėlę ir Palėvenę.

Kadangi visi trys broliai turėjo daug palikuonių, tai Antano Komaro sukauptas turtas vėl buvo išskirstytas į smulkias dalis. Du stambius ir dar nesmulkintus Palėvenės ir Raguvėlės dvarus paveldėjo Konstantino Komaro sūnus Mykolas Komaras (1842-1933 m.). Jis buvo vedęs Liudviką Valicką (1842-1893 m.), o antrą kartą – Rožę Michelson.

Amžių sandūroje. Palėvenės dvaras buvo pagrindinė Komarų rezidencijos vieta. Komarai senąjį namą perstatė į gana pretenzingus rūmus. Dešinysis fligelis buvo prailgintas, iš įvažiavimo pusės buvo pristatyta erdvi ir aukšta, dekoruota dviem bokšteliais oranžerija, kuri tarnavo ir kaip žiemos sodas. Langų

angos baigėsi smailiomis arkomis, todėl dalis rūmų įgijo "neogotikos" bruožų. Rūmuose buvo 26 įvairios paskirties, formos ir dydžio patalpos. Dalis rūmų buvo stilingai apstatyti. Įdomiausi baldai buvo didžiulė prancūziška spinta – komoda iš Marijos Antuanetės laikų. Valgomosios salės sienas puošė riešutmedžio paneliai, giminės portretai, tarp jų naujesni, tapyti Kazimiero Pochvalskio ir ruso Aleksandro Lundo. Palėvenėje surinkta biblioteka turėjo apie penkis tūkstančius tomų.

Rūmus supo 2 ha ploto angliško stiliaus parkas, čia augo daug labai senų įvairių medžių. Nuo 1859 m. Komarų dvare veikė vandens malūnas ir spirito valykla. Palėvenės dvare žemės ūkis XIX a. pabaigoje buvo tvarkomas naujoviškai. Dvaras turėjo įvairių žemės ūkio mašinų, tarp jų ir garinės kuliamašias.

XIX a. pabaigoje - XX a. pradžioje Palėvenės dvaras priklausė Mykolo Komaro broliui Jurgiui Komarui. 1912 m. po jo mirties likusį po jo nejudamą turtą pasidalino šeši vaikai. Palėvenės dvaras atiteko Bogdanui Komarui (1884-1962 m.) – paskutiniam šio dvaro savininkui. Bogdanas Komaras buvo vedęs du kartus. Pirmoji žmona Marija Rostropovič mirė 1910 m. Antrą kartą vedė Kseniją Katalymovą (1893-1983 m.). Bogdanas Komaras buvo baigęs Peterburgo žemės ūkio mokyklą, Krokuvos Jogailos universiteto Agronomijos fakultetą. Be lenkų ir rusų, mokėjo prancūzų, vokiečių kalbas.



Ksenija Katalymova-Komara. Archyv. nuotr.

Užaugino dvi dukras – Ireną ir Mariją. Amžių sandūroje dvarui priklausė Žemutinės Palėvenės, Dembiškio vienkiemiai, žemės sklypai Ožkinių kaime bei Palėvenės mies-telyje.

Komarai buvo mėcenatai – rėmė bažnyčių statybas, steigė mokyklas. Vokiečių okupacijos metu 1915 - 1918 m. Žemutinės Palėvenės dvare veikė Petro Mačiulio suorganizuota vargo mokykla.

Tarpukario laikotarpiu Palėvenės dvare buvo vystoma intensyvi ūkinė veikla. Dvaro žemėje tuo metu gyveno 130 žmonių, dvare dirbo daug samdinių.

1940 m. sovietinė valdžia dvarą nacionalizavo. Visa, kas vertinga, buvo išgrobta, suniokojama tai, kas buvo



Bogdanas Komaras. Archyv. nuotr.

kuriama šimtmečius. Bogdanas Komaras dar kurį laiką gyveno malūninkų namelyje, dažną naktį slapstėsi pas kaimynus. Vėliau, vežamas į Sibirą, tamsiu paros metu ties Čeliabinsku iššoko iš riedančio traukinio ir po kurio laiko grįžo į Lietuvą.

Komarų šeima buvo priversta trumpam apsistoti pas dukrą Ireną. Dukra Marija kuri laiką dirbo Subačiaus valsčiuje, jai pavyko pasikeisti pavardę. 1943 m. ištekojo už Kazimiero Balčiūno-Žiuko. Vėliau, vyrui Kazimierui gavus tarnybą Ukmergės miškų ūkio Pagelazių girininkijoje, šeima apsigyveno Antariškių kaime. Kartu su jais – Ksenija ir Bogdanas Komarai.

Slinko ilgi, pilni pavojų, pergyvenimų ir nežinios metai. Nuolatos lydėjo baimė, kad neišaiškėtų šeimos kilmė ir tikroji pavardė. Užaugo dukros Nijolė ir Violeta, daug ko nesužinojusios apie savo tėvus, senelius, prosenelius. Tik senelis ūgtelėjusioms paslapčia prasarė, kad šeima yra kilminga, kad turėjusi Palėvenės dvarą. O kartą dar pasakė: „Griš, vaikai, jums Palėvenė, griš...“. Ir netiesa, kaip sakoma, kad savoį žemę pranašu nebūsi...

Ir nesvarbu, kad grįžo tik dvaro griuvėsiai. Prabėgo 50 sovietmečio metų. Bogdano Komaro

o Palėvenės dvaras anksčiau. Archyv. nuotr.



pranašystė išsipildė. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, nuo 1992 m. rugsėjo 11 d. buvusio Palėvenės dvaro šeimininke tapau aš – Bogdano Komaro anūkė Nijolė Marija Milaknienė. Palėvenė – man ir mano vaikams, anūkėms – šventa tėvų, prosenelių gimtinė. Relikvija, kurios linkėčiau kiekvienam. Dvaro pastatai, plačiai išsimėtę slėnyje – architektūros paminklas. Šalia arklidžių su unikaliom iš dolomito kolonomis – vienintelis Kupiškio rajone geologinis paminklas – dolomitų atodanga. Parke tvorele aptvertas siūruoja vienas iš dviejų augančių Lietuvoje kurilinių maumedžių – gamtos paminklas. Šalia jo – šimtametės liepos, beržai, ošia kanadiniai klevai, Sibiro maumedis, eglės, pušys, tuopos...

Palėvenė... jos tarsi nėra. Aplinkiniams ir svečiams tai tik Palėvenė su ant kalvos barokine bažnyčia, buvusia dominikonų vienuolyno ir apie ją išaugusiu miesteliu. Keista, kad 400 metų senumo Komarų giminės tėvonija Lietuvoje – viena seniausių vietovių Kupiškio rajone – tarsi išnyko. Ar ne keista, kad dvaras net nepaminėtas prieš ketvertą metų išleistoje monografijoje apie Kupiškio kraštą? Nieko čia keisto. Iki tampa Komarų dvaro paveldėtoja teko pabuvoti ne vienoje įstaigoje. Praėjusi tuos kelius galiu drąsiai pasakyti, kad apie tų laikų aristokratiją nenori girdėti tie, kurie nepatenkinti dabartimi, kreipia žvilgsnį į praeitį. Juk būtent jie sovietmečiu manė esą reikšmingesni nei tie, kurie širdimi mylėjo Tėvynę Lietuvą, gyveno ir kūrė, galvodami apie būsimas kartas.

Anapus upės gyvena kaimynas, artimesnis už giminę. Tai Adolfas Valpšys – žmogus, išsaugojęs Bogdano Komaro archyvą. Palikdamas Palėvenę, senelis lagaminėlių su dokumentais atidavė saugoti Monikai ir Adolfui Vapšiams, o jie vėliau man sugrąžino. Tai neįkainojama vertybė mūsų šeimai. Čia – dalis senelio dienoraščio. Jame 1940-1941 m. skriaudos ir išgyvenimai. Čia – Komarų giminės Raguvėlės kapinaitės esančių kapaviečių planas, ir geneologinis medis, kuriame 17 giminės kartų, čia ir 1915

m. dvaro turto aprašas – aktas, ir bajorystę patvirtinantys dokumentai, ir miško, taip gražiai parku pavadinto, aprašas, giminių, draugų laišškai, draudimo sutartys, kvitai, čekiai, vekseliai, turto padalijimo vaikams dokumentai (popierius su vandens ženklais), čia ir vandens malūno visos įrangos brėžiniai, net Bogdano numylėtinių medžioklinių kurtų pasai...

Mamos Marijos Komaraitės išsaugotas šeimos – albumas tai lyg vadovas po Palėvenę. Jame – tuo-



metinio dvaro, jo savininkų, giminių ir draugų nuotraukos. Didelė kolekcija atvirukų. Prieškariniai atvirukai unikalūs atlikimo technika. Šiame albume yra ir 1930-1935 m. gražuolių nuotraukų – atvirukų. Tarp anų laikų mis – Europos šalių grožio konkursų nugalėtojos. Daug retro laikų aktorių nuotraukų, šventinių atvirukų, senojo Panevėžio, Kėdainių, Peterburgo ir kiti miestų vaizdai.

Nesvarbu, kad grįžo tik dvaro griuvėsiai, išgrobti dolomitai, trihektarininkams išdalinta dalis paminklosauginės zonos. Svarbiausia tai, kad grįžo, grįžo nespėjusi įgyvendinti „pasidovanojimą“. Kultūros vertybių apsaugos paruošti dokumentai patvirtina, kad Palėvenės dvaras yra kultūros paminklas. O tai reiškia ne vien tai, kad esu įsprausta į paminklosaugos įstatymų rėmus, bet ir tai, kad šio paminklo išsaugojimas yra ir Respubliko rūpestis. Tiesa, 1994 m. departamentas dvaro pastatų tyrimams ir restauravimo koncepcijai parengti skyrė 40,000 Lt, 1995 m. – dar 17,000 Lt – „Pauliankos dvaro rūmų tvarkymo darbo projektui“. Darbus vykdė ir lėšomis disponavo VĮ „Paminklai“. Per trejus metus paruoštas rūmų statybinės dalies projektas. Ir tai įvertinta 57,000 Lt!? Keista parama... Gavusi minėtą sumą, būčiau paruošusi ne tik tokį

projektą, bet ir išlikusią rūmų dalį išsaugojusi nuo griūties. Tai dar kartą patvirtinta, kaip tvirtai įsišaknijusi yda „gyventi kito sąskaita“.

Dvidešimt ketverius gražiausius savo gyvenimo metus atidaviau „Ekranu“ gamyklai, dabar sukuosi nuostabiame šio krašto kampelyje – Palėvenėje. Šalia manęs visada suprantantis ir paremiantis vyras Algirdas, dukra Inesa, sūnūs Egidijus ir Mindaugas bei jų šeimos. Išlaisvinome Palėvenę nuo penkiasdešimtmečių erškėtrožių, dilgėlių ir kiečių savašnyų, tvarkome parką. Pirmąkart grožiu nušvito liepų alėja, baltakamienų beržų giraitė. Vasarą aki džiugina pievų ir darželių gėlės. Savo darbštumu užkrečia dūzgiančios bitės, nešančios medų mums ir visada laukiamam svečiui. Nepakartojamą melodiją ošia šimtamečiai medžiai, nuo aušros lyg sutemos suokia lakštingalos, be atodūsio dirba sanitarai – geniai. Šalia įsikūrusios pilkosios gervės, naktimis būdi ūkaujantys apuokai, o ant rūmų bokštų jau daugelį metų susukę lizdą atskrenda gandrai. Neišsakomą džiaugsmą išgyvename čia dirbdami ir ilsėdamiesi. Kiekviename kampelyje lyg jaučiu Jų priesaką būti čia, dirbti, kurti, tęsti saugoti.

Ir taip norisi, kad jie išgirstų mus: „Mes čia, mes išsaugosime Palėvenę, tebūnie Jūsų poilsis ramus!“

Palėvenės dvaras Kupiškio raj.
2000 m. kovo mėn.



Palėvenės dvaras dabar. Nuotr. aut.

Prisiminimai apie Lietuvos dvarininkus

Jurgis Daugirdas, Gulbės herbo bajoras

Mano nuomone, svarbiausias vaidmuo tautos ir valstybės gyvime tenka tautos elitui. Jį sudaro labiausiai išsilavinę ir didžiausią kapitalą turintys visuomenėje nariai.

Kelis šimtus metų iki Pirmojo pasaulinio karo, lietuvių tautos elitą sudarė bajorai. Jie, be abejonės, buvo labiausiai išsilavinusi visuomenės dalis. Bajorai valdė didžiausią dalį šalies turtą, jie įtakoję ne tik kultūros ir civilizacijos vystimąsi šalyje, bet ir diegiant tautinį savitumą tarp lietuvių ir baltarusių.

Paradoksalu tai, kad pagrindiniai bolševizmo kūrėjai Rusijoje – Leninas, Dzeržinskis, Molotovas ir kiti – buvo bajorai dvarininkai. Bajorai dvarininkai buvo ir iškiliai nepriklausomos Lenkijos kūrėjai – Pilsudskis, Narutavičius. Nepriklausomos Lietuvos kūrime taip pat dalyvavo bajorai – Plechavičius, Putvinskis, Chodokauskai, Römeris, Nagevičius, Tamoševičius, Biržiškos ir daug kitų.

Mūsų laikais, ypač komunistinės valdžios laikotarpiu, dvarininkai buvo laikomi kenksmingiausia visuomenės grupe, o feodalizmas – blogiausia sistema žmonijos vystymosi istorijoje. Bet gi feodalizmas formavosi ne prievarta – vasalai patys prašė būsimą suvereną, kad pastarasis priimtų jį į savo globą. Galima tai palyginti ir su šiuolaikine politika, kai Europos tautos prašosi priimamos į NATO, sutikdamos už priėmimą nariu mokėti daliniu suverenumo netekimu, kartu prisiimdamos dalį globos išlaidų. Panašiai buvo ir Gediminaičių laikais, kai Lietuvos teritorija išsiplėtė iki Juodosios jūros. Tos žemės nebuvo užkariautos ginklu, bet dalis vietinių kunigaikščių tiesiog prašėsi Lietuvos valdovų, kad priimtų jų kunigaikštijas savo globon ir apgintų nuo puolančių juos totorių.

Senieji dvarai ne tik atliko

privačių kapitalistų vaidmenį – sukurdamo ir darbo vietas, ir uždarbi savo darbuotojams. Dvarininkai bajorai vykdė visuomeninę veiklą – globojo ne tik artimiausius valstiečius, bet ir tolesnius. Visi nelaimės ištiktieji pirmiausia kreipėsi pagalbos bei užtarimo į dvarą, o tik paskui į antrąjį nelaimingųjų užtarėją – Bažnyčią.

Apskritai, bajorai dalyvaudavo įvairiose visuomeninėse organizacijose, stengėsi užsiimti labdaringa veikla, nes kartų kartas nuo gimimo dienos buvo siekiama auklėti altruizmo, nesavanaudiškumo dvasia. Tuo tarpu kitų visuomenės grupių auklėjime juntama tendencija – “ką gali imk iš kitų”. Teko man girdėti ir tokią nuomonę, kad “jei mūsų valstybės valdžioje būtų buvę daugiau bajorų, tikriausiai Lietuva būtų vysčiusi sparčiau ir būtų mažiau korupcijos”.

Po 1918 m. antilenkiška Lietuvos valdžios vykdyta politika pareikalavo staigių pokyčių – krašte buvo stengiamasi įtvirtinti lietuvių kalbą net buityje. To pasekmės buvo dvejopos: be teigiamų pokyčių – sparčiau vystėsi lietuvių kalba ir tautinė savimonė, buvo ir neigiamų pasekmių – dalis inteligentijos, taip pat ir dauguma dvarininkijos, pasirinko lenkišką tautinę kryptį, todėl didesnė Lietuvos elito dalis pasitraukė nuo nepriklausomos valstybės civilizacijos ir kultūros kūrimo.

Ypatingą dėmesį vertėtų atkreipti į 1941 m. pavasarį, kai buvo tremiami dvarininkai – nebuvo pagailėta nei naujagimių, nei ligotų senelių. Tai turėtų būti pavadinta dvarininkų holokaustu, nes buvo naudojami tie patys metodai kaip ir persekiojant žydus Vokietijoje. Toks bolševikų elgesys parodė, kad dvarininkai buvo priskiriami prie pavojingiausios sovietų valdžiai visuomenės grupės.

Savo senelio archeologo Tado Daugirdo neprisimenu, nes jis mirė, kai

buvau dar visai mažas, tačiau daug apie jį susižinojau iš giminaičių pasakojimų. Tadas Daugirdas buvo auklėjamas namuose, laikantis Lietuvos



Daugirdų giminės herbas - Gulbė

bajorams įprastų tradicijų, su visais jų privalumais ir trūkumais. Tado Daugirdo pasaulėžiūra plėtojosi jam dažnokai besilankant Krokuvoje ir Zakopanėje. Tuo laiku Zakopane buvo tapusi žymiųjų Lenkijos kultūros veikėjų, tokių kaip Henrikas Senkevičius, H. Modžejevskas, J. Kasprovičius, susitikimų vieta. Lenkijos inteligentai tuo metu labai žavėjosi taip vadinamais kalniečiais (*górale*) ir jų saviraiška.

Tado Daugirdo originalumą liudija jo ir jo žmonos Kazimieros Korybut Daškevičiūtės povestuvinė kelionė pėsčiomis po Slovakijos kalnus. Manau, kad senelio pasulėjautą stipriai įtakoję Levo Tolstojaus veikla ir mąstysena – paskutiniaisiais savo gyvenimo metais jis, kaip ir didysis rusų rašytojas, ėmė dėvėti kaimišką sėrmėgą bei nepalaikė bičiuliškų santykių su dvarininkais, o savo jėgas ir išmintį skyrė tik liaudies poreikiams. Atsimenu girdėtus savo kaimynų prisiminimus, jog Plemberge, Tado Daugirdo tėvonijoje, dauguma kaimynų naudojo jį šeimos biblioteka dvaro rūmuose. Tadas Daugirdas įsteigė mokyklą, kurioje buvo mokomasi lietuvių kalbos, su bendrininkais prie savo malūno įrengė pieninę, dalyvavo žemės ūkio parodose.

Darbininkų gydymu rūpinosi mano močiutė Kazimiera Daugirdienė. Ji begydydama difteriją sergančius kumečių vaikus, pati užsikrėtė, o paskiau nuo šios ligos mirė vyriausias mano brolis Zbignevas.

Daugirdų dvare buvo ruošiamos ne tik pabaigtuvės ir kitos šventės darbininkams, bet juose dalyvaudavo ir jie patys. Aišku, tais laikais toks elgesys kėlė konservatyvių dvarininkų nepasitenkinimą.

Varšuva, 2000 vasario 5 d.

Bajorų vaidmuo Ukmergės miesto savivaldybėje XX a. pradžioje

Vytautas Vyčas,
Wieniawa herbo bajoras



Ukmergės vaizdas nuo piliakalnio, 1921 m. Archyv. nuotr.

Pirmuoju Ukmergės miesto burmistru laikytinas bajoras Mečislovas Kontautas. Pomian herbo bajoras Mečislovas Kontautas gimė 1841 m. Šaukuvos dvare (Ukmergės apskr.). Pradžioje mokėsi Ukmergėje, vėliau išvyko studijuoti į Maskvos universitetą, pasirinkęs teisės fakultetą. Jį baigęs, toliau tęsė studijas gamtos fakultete.

1863 m. Mečislovas Kontautas sugrįžo į Lietuvą ir dalyvavo sukilime. Du kartus buvo areštuotas. Pirmąsyk sėdėjo Ukmergės kalėjime, antrą kartą

buvo išgabentas ir uždarytas Vilniaus citadelėje. Už 5000 rublių mokestį kalėjimo komendantas sutiko jį paleisti ir Mečislovas sugrįžo į tėvoniją – Šaukuvos dvarą (Ukmergės apskr.).

1891 metų lapkričio 25 dieną jis ketveriems metams buvo išrinktas Ukmergės miesto galva. Caro valdžia negalėjo dovanoti to, kad valdininkas Ukmergėje buvo ne rusų tautybės žmogus ir visaip jį persiokiojo. 1895 m. buvo priverstas palikti šias pareigas, tačiau 1903 m. gegužės 10 d. jį ukmergiškiai pakartotinai išrinko į šį

postą, kuriame M. Kontautas išliko iki Pirmojo pasaulinio karo. Jis neemigravo kaip daugelis į Rusiją, bet liko Lietuvoje. Vokiečių buvo areštuotas, bet jį išgelbėjo miestiečių pagarba, didelis autoritetas. Ukmergiškiai jį apgynė nuo vokiečių persekiojimo.

Po Pirmojo pasaulinio karo bajorą Mečislovą Kontautą ėmė persekioti visokios negandos, pradedant dvaro parceliavimu, baigiant dideliu gaisru jo rūmuose, kurį sukėlė čia stovėjusi bolševikų kariuomenė. Tačiau tai nepalaužė jau senyvo amžiaus bajoro. Ir toliau jis rūpinosi pastatų atstatymu, nualinta ir išgrobstyta dvaro žeme.

1928 m. balandžio mėnesį laikraštis „Dziennik Kowenski“ pranešė, jog sulaukęs 87 metų mirė 1863 metų sukilimo dalyvis, caro valdžios persekiotas bajoras, didelis savo krašto patriotas, Ukmergės žmonių mylimas ir gerbiamas Mečislovas Kontautas. Dabar Mečislovo Kontauto atminimą saugo anūkė kaunietė bajorė Regina Kontautaitė-Gaučienė.

1918 m. Lietuvai atstačius nepriklausomybę, Lietuva buvo nualinta ir dvasiškai, ir fiziškai, tačiau per 10 mėnesių buvo sukurtas Lietuvos Respublikos valstybingumo mechanizmas.



Burmistrui M. Kontautui priklausęs Laukagalio dvaras. Archyv. nuotr.



Burmistrui M.Kontautui priklausęs Laukagalio dvaras. Sodas. Archyv. nuotr.

I Ukmergės miestą su vieitinės valdžios sudarymo įgaliojimais atvyko laikinosios Vyriausybės atstovas bajoras advokatas Boleslovas Dirmantas. Paskirtas Ukmergės apskrities komisarų, B. Dirmantas ėmė rūpintis visais organizaciniais, finansiniais, ūkiniais reikalais mieste ir apskrityje.

1920 m. rugpjūčio 18 d. Ukmergės miesto Tarybos pirmininku buvo išrinktas lietuvis bajoras Aleksandras Švabinskis, pavaduotoju – Abraomas Slominskas (žydai). Miesto valdybos pirmininku – burmistru buvo išrinktas advokatas bajoras Boleslovas Dirmantas (lietuvis), jo pavaduotoju – Juozas Radvilavičius (lenkas), valdybos nariu – Bensionas Goldbergas (žydai).

B. Dirmanto rašyti laišškai vidaus reikalų ministerijai patvirtina faktą, jog per lapkričio mėnesį visoje apskrityje ir mieste buvo sukurta nemažas skaičius vietinės valdžios struktūrų. Ukmergės apskrityje veikė 21-as parapijų komitetas. Įvykęs suvažiavimas išrinko apskrities komitetą ir Tarybą, kurią sudarė 32 nariai: žydai turėjo 12 vietų, lenkai – 10, lietuviai – 9, rusai – 1.

Boleslovas Dirmantas (g. 1882 m. rugsėjo 12 d. Raseiniuose – 1950 m. spalio 20 d. Roctenmunster, Vokietija). 1911 m. buvo baigęs Petrapilio universiteto teisės fakultetą. Nuo 1913 m. Ukmergės mieste vertėsi advokatūra. 1917 m. organizavo ir tapo

pirmuoju „Saulės“ gimnazijos direktoriumi Ukmergėje. 1918 m. buvo Ukmergės apskrities viršininku, padėjo organizuoti apskrities ir miesto savivaldybių darbą. 1919 m. gegužės 3 d. bolševikų suimtas kaip įkaitas ir ištremtas į Rusiją, iš kur 1920 m. grįžo. Savo atsistatydinimo pareiškimė 1926 m. jis rašė, kad Vyriausybės Tribunolo nutarimu prisiekusieji advokatai negali užimti jokių valdžios postų, išskyrus garbės vietų, todėl jis esąs priverstas atsisakyti burmistro posto. Ligi 1944 m. B. Dirmantas vertėsi advokatūra, po to išvyko į Vokietiją.

Advokatas bajoras Boleslovas Dirmantas buvo viena ryškiausių asmenybių Ukmergėje. Jo įvairialypė veikla, kuriant gimnaziją vokiečių okupacijos metais, rengiant vakarones, paskaitas, apibūdina jį kaip inteligentą, savo krašto patriotą.

1931 m. priimtas savivaldybių įstatymas, pagal kurį Ukmergės miesto savivaldybė priskiriama pirmajai miestų savivaldybėms (greta Kauno, Panevėžio, Alytaus miestų). Vadovaujantis naujuoju įstatymu, mieste buvo išrinkta 15 narių taryba. Burmistru buvo išrinktas Vladas Rėklaitis, pavaduotoju – bajoras Vincas Tučinskas.

Vladas Rėklaitis (1888–1952 m.) tapo ilgiausiai dirbusiu (1931–1940 m.) burmistru mieste. 1940 m. liepos 12 d. bolševikų buvo suimtas ir įkalintas Ukmergėje. Karo metu taip pat ėjo

burmistro pareigas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. išvyko į JAV.

Norint geriau suvokti to meto Ukmergės miesto savivaldybės kūrimosi reikšmę, neturint patirties ir specialistų, noriu pažymėti, kad per trumpą laiką buvo sukurta miesto savivaldybės organizacinė struktūra, švietimo, sveikatos apsaugos, socialinės veiklos infrastruktūros.

Jūratės Šakienės duomenimis 1920 m. gruodžio mėn. iš 36 Ukmergės miesto tarybos ir valdybos narių buvo 18 – žydų tautybės, o tuo tarpu lietuvių – tik 8.

Autorius nustatė, kad Ukmergės mieste pirmas žydai (krautuvininkai) paminėti 1674 m., o 1765 m. iš aštuonių šimtų miesto gyventojų daugiau kaip pusę jau sudarė žydai (kitą, mažesnę dalį sudarė lietuviai, lenkai, rusai ir kt. tautų atstovai kartu paėmus). Ukmergėje žydų tautybės piliečiai dominavo iki 1941 m. J. Šakienės ir autoriaus tyrinėjimai liudija apie lietuvių tautos toleranciją kitų tautų atžvilgiu. Ypatinga tolerancija pasižymėjo bajorai. Kiekvienai tautai Lietuvoje nuo seniausių laikų buvo suteiktos sąlygos dirbti, vystytis ir tobulėti. Per visą mūsų valstybės gyvavimo tūkstantmetį Lietuvoje nebuvo pogromų, kitų tautų diskriminacijos, kuo negali pasigirti istorijos eigoje kai kurios pačios demokratiškosios Vakarų šalys.

Ukmergė, 2000 m.





žemaičiai bajorai - Klaipėdos krašto sukilimo dalyviai

Vytautas Rimgaila, Herbert herbo bajoras

1923 m. Klaipėdos krašto sukilimas – jau tolima praeitis. Vargu ar kas galėtų pasakyti, kiek buvo sukilimo dalyvių, o ką jau kalbėti apie tolesnius likimus sukilėlių, kurių hitlerinės ar sovietinės okupacijos metais neaplenkė represijos. Anais Nepriklausomos Lietuvos metais dėl suprantamų priežasčių apie Lietuvos kariuomenės savanorių dalyvavimą sukilime buvo nerašoma ir nekalbama. Apie tai bene vienas iš pirmųjų viešai prabilo rašytojas P. Dirgėla savo knygoje „Minijos žemė“ (Vilnius, 1988 m.):

„...Sukilimas Klaipėdos krašte laimėjo. Be vietinių gyventojų lietuvių, sukilime dalyvavo 40 Lietuvos karininkų, 584 kareiviai, taip pat 455 šauliai. Dalyvavo jame 3 karininkai ir 60 kareivių iš 1-ojo husarų pulko...”

Tenka abejojti, ar šis kariškių ir šaulių skaičius yra tikslus. Ir štai kodėl. Žemaičių bajorai, Jonas Rimgaila (mano tėvas) ir Eduardas Rimgaila (mano dėdė), savanoriai, Nepriklausomybės kovų dalyviai, dalyvavo 1923 m. Klaipėdos krašto sukilime. Apie tėvo dalyvavimą sukilime archyvinėje pažymoje rašoma:

„...XV (Kretingos) šaulių skyriaus šaulių ir tarnautojų, dalyvavusių Klaipėdos krašto sukilime, sąraše įrašytas 190 būrio narys tarnautojas Jonas Rimgaila...”

Šiame sąraše turėtų būti ir tėvo gerai pažįstamas bajoras iš Skuodo rajono Boleslovas Papreckas, ir kiti. Ar nereikėtų šio sąrašo paskelbti spaudoje, nes daug kas paaiškėtų? Tai – tik buvusioje Kretingos apskrityje, o kur dar kitų apskričių ir miestų sąrašai? Mano tėvas ir dėdė, nors ir buvo bajorai, jokiai partijai ar sąjungai nepriklausė. Sunku dabar pasakyti,



Stovi iš dešinės į kairę: Eduardas Rimgaila, Jonas Rimgaila. Kiti nežinomi. 1929 m. Archyvo nuotrauka

kiek tuose sąrašuose buvo Lietuvos kariuomenės karininkų, kareivių, žemaičių bajorų. O jų būta.

Su Klaipėdos krašto istoriniais įvykiais susiję man artimi žmonės. Mano senelis Herbert herbo bajoras Antanas Rimgaila paveldėjo 150 ha Peiliškių dvarą Vieksnių valsčiuje (dabar čia Kamanų draustinis). Pergyveno skaudžią gyvenimo tragediją, nes anksti, 1904 m., mirė žmona Marija (mano senelė).

Prislėgtas skaudžios netekties, likęs vienas su dviem mažamečiais vaikais, aktyviai dalyvavo 1905 m. revoliucijoje Žemaitijoje. Iš Klaipėdos krašto gabeno sukilėliams ginklus ir kitus reikmenis. Pralaimėjus revoliucijai, su vaikais pasitraukė į Klaipėdos kraštą. Po caro amnestijos grįžo į Lietuvą. Peiliškių dvarą rado caro baudėjų nusiaubtą ir apiplėštą. Represuotas (buvo atimtos pilietinės teisės), netrukus susirgo sunkia

nepagydoma liga ir greitai mirė. Prieš mirtį nespėjo parašyti vaikams paveldėjimo testamentu. Tuo pasi-naudojo kiti artimieji. Todėl mano tėvas ir dėdė Eduardas, prasidėjus 1922 m. žemės reformai, prarado teises į Peiliškių dvarą.

Bajorų Jono Rimgailos ir Eduardo Rimgailos, savanorių, Nepriklausomybės kovų ir Klaipėdos krašto 1923 m. sukilimo dalyvių, likimai tragiški. Demobilizuotas tėvelis dirbo policijos tarnautoju Skuodo, Salantų ir Platelių valsčių policijos nuovadose. Pasitraukęs iš tarnybos policijoje, kaip Nepriklausomybės kovų dalyvis, Vaitelių kaime (dabar Vaitelių kolektyviniai sodai) gavo 10 ha žemės. Vertėsi žemdirbyste. Vėlu 1938 metų rudenį kilęs gaisras sunaikino viską iki pamatų. Išgelbėti nepavyko nieko. Kurtis iš naujo buvo labai sunku. Atkurti tai, ką sunaikino gaisras, taip ir nepavyko. Tėvukas, kaip buvęs policijos tarnautojas, gerai išmanė įstatymus, todėl kaimo gyventojams teikdavo juridines konsultacijas, rašydavo prašymus ir t.t. Rašė ir prisiminimus apie Nepriklausomybės kovas, Klaipėdos krašto 1923 m. sukilimą. Tačiau 1941 06 13 arešto metų enkavedistai konfiskavo ne tik prisiminimus, bet ir kitus dokumentus, fotonuotraukas. Buvau tais metais paauglys, todėl to, ką skaičiau tėvo prisiminimuose, atmintis neišsaugojo. Dabar, vartydamas archyvinį 3-jojo pėstininkų DLK Vytauto pulko puskarininkio Jono Rimgailos tarnybos lapą ir skaitydamas prašus, lyg per miglą kai ką atsimenu.

— 1921 07 02 komandiruotas į armijos teismą liudininku, grįžo iš komandiruotės 1921 07 12. Sunku dabar pasakyti, koks tai buvo teismas, kas teisiamieji. Prisiminimuose tėvas rašė, jog jį, puskarininkį, kaip gerai mokantį lenkų, rusų, lietuvių kalbas, sugebantį truputį susikalbėti ir vokiškai, pulko vadovybė siūsdavo į svarbiausius fronto barus ir priešo užnugarį rinkti žvalgybai žinių ir vykdyti kitas užduotis. Tais metais Lietuvoje aktyviai veikė bolševikų ir lenkų agentai – šnipai.

Manau, jog galima teigti, kad tėvukas, kaip patyręs kariškis, mokantis užsienio kalbų, Lietuvos kontržvalgybai ir saugumui buvo reikalingas. Ar ne todėl buvo komandiruotas į armijos teismą?



Eduardas Rimgaila, 1928 09 03.
Archyvo nuotr.

1919 12 24 tėvukas dalyvavo kautynėse su bolševikais ties Daugpiliu, o 1920 08 27 – kautynėse su lenkais ties Smolniu, Varėna, Rykantais. Sužeistas buvo pasiūstas į ligoninę.

Tėvą enkavedistai suėmė Vaitelių kaime, kai pasienyje jau dvelkė paraku. Enkavedistai kruopščiai vykdė saugumo departamento direktoriaus A. Sniečkaus slapta „liaudies priešų“ likvidavimo planą. Jie tėvą, kaip rašoma pažymoje, sušaudė 1941 11 06 Solikamskio sustiprinto režimo lageryje.

Tragiškas ir mano dėdės Rimgailos likimas. Savanoris, Nepriklausomybės kovų ir Klaipėdos krašto 1923 m. sukilimo dalyvis. Dalyvavo kautynėse su lenkais prie Vilniaus, buvo sužeistas. Paleistas į atsargą, dirbo Gargždų valsčiaus policijos nuovadoje tarnautoju. Grįžęs į karo tarnybą, iki 1940 m. sovietinės okupacijos tarnavo karo aviacijoje. 1944 m. rudenį traukėsi į Vakarus, tačiau nesėkmingai. Prievarta paimtas į sovietinę kariuomenę, dalyvavo

mūšiuose prie Berlyno. Buvo sužeistas. Demobilizuotas grįžo į Lietuvą, tačiau Vieksniuose gyveno pusiau legaliai, nes Darbėnuose enkavedistų buvo ieškomas. Prisiminimuose jis rašo, kad jį enkavedistams įskundė ir padėjo suimti buvęs karo tarnybo draugas darbėniškis Stasys Markauskas. Po tardymų Kretingos KGB būstinėje sovietų karinis tribunolas Klaipėdoje nuteisė kalėti 10 metų lagerio ir 5 metus tremties. Praėjo visus Stalininio lagerių pragaro baisumus. Kalėjo liūdnei pagarsėjusiam Mordovijos mirties lageryje. Atlikęs bausmę, grįžo į Lietuvą palaužta sveikata.

Apie dalyvavimą 1923 m. Klaipėdos krašto sukilime rašo trumpai:

„... 1944 10 08 mūsų pabėgelių kolona Palangos-Klaipėdos plentu pasiekė kareivines (dabar čia – Klaipėdos universitetas). Visus pabėgėlius sustabdė esesininkai ir įsakė susirinkti miške prie kareivinių. Miške man visi takai ir takeliai gerai žinomi, nes dalyvavau 1923 m. sukilime ir tarnavau 7-ajame pėstininkų pulke. Atėjęs SS karininkas įsakė rinktis Melnragėje. Čia sutikau pažįstamą aviacijos pulkininką Česlovą Januševičių.“

Štai ką papasakojo šio rašinio autoriui Mažeikiuose gyvenantis buvęs politinis kalinys Juozas Aleksandravičius:

„... Su Eduardu Rimgaila susipažinau 1945 m. pabaigoje, kai jis pusiau legaliai gyveno Vieksniuose pas giminaičius. Vieno ūkininko klėtyje Užlieknės kaime rinkosi patikimi žmonės. Mes tarėmės kovoti prieš sovietinius okupantus ir jų talkininkus. Eduardą Rimgailą vadinome dėde Eduardu. Tai buvo jo slapyvardis. Jį, kaip patyrusį kariškį, buvome numatę išrinkti rezistentų – partizanų vadu. Tam pritarė ir LLA (Lietuvos Laisvės armija) Mažeikių štabo vadovybė, bet prasidėję areštai šiuos planus sužlugdė.“

Tai tokie kai kurių Klaipėdos krašto sukilėlių ir Nepriklausomybės kovų dalyvių likimai.

Klaipėda, 2000 m.

Ne veltui gyventa

Povilas Vitkevičius,
Bialinos herbo bajoras

Tylioje, iš visų pusių miško apsuptoje mažoje Jūrės gyvenvietėje gyvena ir kuria senos Žemaičių bajorų giminės palikuonė Aldona Ivaškevičiūtė-Blažienė. Gimusi ir augusi mieloje Žemaitijoje, ant Varduvos upės kranto, gyvenimo audrų skaudžiai blaškoma, šiandien ji visas jėgas skiria kūrybai.

Jūrė negausi sodybomis, bet turtinga kūrybingais žmonėmis. Visi jie susibūrę į „Miško aidų“ klubą, kur dažnai skamba poetės ir rašytojos Aldonos posmai. O jų jau virš 300. Jie visi laukia tos dienos, kada nudžiugins ir sušildys ne vieną sužvarbusią širdį.

Sausio mėnesio 27 dieną Kauno karininkų ramovės Vytauto Didžiojo menėje Kauno apskrities bajorams buvo pristatyta pirmoji Aldonos Ivaškevičiūtės-Blažienės knyga „Gyvenimas praėjo pro šalį“.

Visi maloniai buvo nustebinti didžiuliu rašytojos talentu. Prieš skaitytojo akis, lyg ryškiamė ekrane praslenka tarpukario Lietuvos bajorišką dvaro gyvenimą, likęs jaunos Aldutės atmintyje.

*Tėviškės toliai man menas –
Sodas ir pieva žalia,
Ažuolas didis galiūnas
Palinkęs ties upės vaga.*

*Takelis per sodą vingiavo
Prie upės, kuri taip arti!
Tolybėje miškas žaliavo
Lyg pasakų šaly... (6 p.)*

„Negaliu išeiti iš gyvenimo, nepapasakojusi apie man brangius žmones...“ (7 psl.). Autorė rašo apie jų svajas, tų svajų griūtį, apie liūdnas egzistavimo dienas. Iš pradžių atrodo, kad tai bus sentimentais persunkti prisiminimai, tačiau greitai nustambi, kai jau pirmaisiais sakiniais į tave



Bajoraitės Ivaškevičiūtės: poetė ir rašytoja Aldona (kairėje) ir dailininkė Eugenija

prabyla labai ryškus ir savitas rašytojos talentas. Jos lakoniška kalba labai vaizdžiai perduoda bajorišką gyvenimo kasdienybę, kurioje iškyla pavaizduotų asmenų būdingi charakterio bruožai. Juos tiesiog matyte matai. Čia ir atsiskleidžia didžiulis rašytojos talentas, niekuo nenusileidžiantis mūsų literatūros klasikams.

Kiekvienas žmogus savo sapnuose dažnai mato tai, kas jam kadaise buvo brangu ir miela, mato tas vietas, kurias jis norėtų dar ne kartą aplankyti ar asmenis, su kuriais trokštų susitikti. Rašytojai tokia vieta – tai gražusis Sudintų dvaras ant Varduvos upės kranto, apsuptas slyvų medžiais. Takas žemyn veda prie upės, kurios viduryje „pūpsojo didžiulis akmuo“. Aldutės nuolatiniai žaidimo draugai buvo samdinių vaikai. Vienas iš mėgiamiausių žaidimų – kas ilgiau išsilaikys ant šio slidaus akmens viršūnės, nes visi norėjo ten galimai ilgiau „pakaraliauti“. Toji „kova“ gal ir užgrūdino būsimą poetę ir rašytoją kovoti ir išsilaikyti nepalūžusiai gyvenimo audrose, išsaugojant

bajoriškąją savigarbą ir žemaitišką išdidumą.

Stebina bajorų Ivaškevičių demokratinis dukrelių – Aldutės ir Augės – auklėjimas, jokių būdu nerodant savo išskirtinės bajorų ir stambių dvarininkų socialinės padėties skirtumo. Šis bruožas buvo būdingas visiems Žemaitijos bajorams, todėl nenuostabu, kad jai dažnai vaikai ir suaugę sakydavę: „Tu esi panikė, bet visai neįsivaizdini“. Viena aišku, kad bajorai Ivaškevičiai žinojo, kad tikrąją žmogaus vertę parodo jo darbai ir vidinio pasaulio kultūra, o ne pageltę pergamentai.

Ypač jautriais žodžiais rašytoja aprašo savo gerąją Sudintų dvaro senelę – Juzefą Lileikienę. Ji buvo tikra devyndarbė: mokėjo verpti, austi, megzti, siuvinėti, buvo labai gera kulinarė, gydė visos apylinkės ne tik bajorus, bet ir valstiečius homcopatijos vaistais.

Lyriški vaikystės prisiminimai persipina su įvairiais to laikmečio žiaurios tikrovės įvykiais: Rainių miškelyje (kuris buvo greta antrojo Ivaškevičių dvaro Burniuose)

nužudomi 73 Telšių kalėjimo kaliniai. Burnių dvare Ivaškevičiai slepia kelias žydų šeimas nuo nacių persekiojimo. Jiems valgi gamina pati dvaro šeimininkė, Aldutės mama, nes tai reikėjo slėpti net nuo namiškių.

Praūžus karo audrai, prasidėjo žiaurios dvarininkų ir bajorų represijos, todėl ankstyvą 1946 metų pavasarį, tėvai slapta, tuščiomis rankomis palieka gimtuosius namus. Tėtis įsidarbina Kėdainiuose cukrinių runkelių supirkimo punkte.

Per didžiuosius 1948 metų trėmimus atvažiavę stribai norėjo išvežti ir gerą Sudintų senelę Juzefą, kuri buvo likusi senojoje dvaro sodyboje. Ją apgynė buvusių samdinių Šemetų šeima. O šiandien bajoraitės Aldona ir Augė Ivaškevičiūtės Šemetų dukrai dovanoja 10 ha pačios geriausios dirbamos žemės iš atgauto dvaro. Tai sako, kad šios dvi moterys yra aukščiausios prabos žemaitės – bajorės.

Aldutė pradeda lankyti Kėdainių mergaičių gimnaziją. Čia šalta, nejauku, tačiau gerų mokytojų dvasingumas šildo mergaičių širdukes. Kiekvieną pertrauką aplipusios vos drugną krosnį jos dainuoja, dainuoja, dainuoja...

Nuolatinis alkis ir šaltis pakerta Aldutės sveikatą. Kartą, bestovint eilėje prie duonos, vargšė net apalpo. Stovėti eilėje reikėdavo per visą naktį.

Nors gyvenimas buvo rūstus, tačiau stebina bajorų Ivaškevičių meilė vaikams ir pasiaukojimas jiems. Ypač tai išryškėjo, kai tėtis iš savo skurdžios algos nupirka Aldutei tuo metu neregėtą turtą – pačiūžas. Tai pati geriausia Žemaičių bajorų savybė – padėk kuo gali savo vaikams, anūkams, proanūkams.

Ypač subtiliai aprašyti pirmosios gimnazistiškos meilės apsimėsimai. „Susitikdavome pavakariais, kai dar būdavo šyresu. Dalia eidavo su Aliuku, Jonė su Edmundu, o aš su Zigmu. Eidavome pora už poros, atitoldami ne daugiau kaip per porą metrų. Eidami susikabindavome už mažųjų rankų pirštukų. Tai man atrodė labai intymu, todėl jaučiau gėdą“ (42 p.).

Jaudina autorės visame kame geranoriškumo išvelgimas. Jai visi žmonės kilnūs, dori, atsidavę savo darbui, pasiruošę padėti savo artimui. Ji paguosti, padrašinti, apginti. Gyvenant tokį aktyvų gyvenimą, drąsiai galima teigti, kad gyvenimas nepraėjo pro šalį, kad gyventa ir kentėta ne veltui. Rašytojai ir poetei Aldonai Ivaškevičiūtei – Blažienei geriausiai tinka Horacijaus žodžiai: „Exegi monumentum aere perennius“ (sau paminklą stačiau už varį tvirčiau).

Būtina atžymėti ir pasidžiaugti labai subtiliai knygos dvasią atspindinčiu knygos viršeliu, kurio piešinį

sukūrė Aldonos sesuo Augė Ivaškevičiūtė. Lyg sutrūkinėjusi piešinio linija akivaizdžiai liudija, koks trapus ir nepastovus buvo to meto bajorų Ivaškevičių gyvenimas: turint du stambius dvarus (Sudintuose ir Burniuose), tik su lagaminėliu rankose teko palikti visa, ką užgyveno tėvai ir protėviai. Toji viršelio karieta, o paskui ją einanti mergaitė savąja nuotaika gražiai papildė puikios knygos turinį. Linkiu sesutėms Ivaškevičiūtėms dar daug gausių kūrybos vaisių! Ačiū Jums už šią gražią dovaną Lietuvos skaitytojui.

Kaunas, 2000 m.

ALDONA IVAŠKEVIČIŪTĖ-BLAŽIENĖ

Gyvenimas praėjo pro šali



Istorinis Karališkosios šeimos nario vizitas Lietuvoje



1998 metais pirmą kartą Lietuvos istorijoje lankėsi Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Jungtinės karalystės Karališkosios šeimos narys – Jorko hercogas princas Endriu. Taip pat pirmą kartą atkurtosios Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos atstovas dalyvavo oficialiuose pokalbiuose su karališkosios šeimos nariu.

Apie tą vizitą „Kauno diena“ 1998 m. birželio 4 d. pirmajame puslapyje rašė: „Dvi dienas Lietuvoje viešėjęs Jorko hercogas princas Endrius vakar Didžiosios Britanijos karališųjų oro pajėgų lėktuvu atskrido į Kauną. Karalienės Elžbietos II ir Edinburgo hercogo princas Filypas sūnus pažintį su Kaunu pradėjo po susitikimo Vilniuje su prezidentu Valdu Adamkumi, kur jis parodė nuoširdų dėmesį Lietuvos reikalams bei tolesnei abiejų valstybių santykių plėtrai.

Vizito į Kauną metu princas Endriu lydėjo Didžiosios Britanijos ambasadorius Lietuvoje Thomas Macōn ir Lietuvos Respublikos ambasadorius Didžiojoje Britanijoje Justas Paleckis“.

Minėto laikraščio skyrelyje „Miesto meras pristatė tryliką išrinktųjų“ rašė: „Kauno Rotušės aikštėje hercogą ir jį lydinčius asmenis pasitiko nemažas būrys miestiečių. Plačiai besišypsodamasis 38-erių metų karališkosios šeimos narys įžengė į Rotušės rūmus. Miesto meras Henrikas Tamulis pristatė princui jo laukusius Kauno politikus, vicemerus Alfonsą Balutį ir Algimantą Kurlavičių, penkių Tarybos komitetų pirmininkus – miesto valdybos narius, „Kauno dienos“ vyriausiąją redaktorę Teklę Mačiulienę, Technologijos universiteto rektorių Kęstutį Kriščiūną, Jėgerių bataliono pulko vadą Stasį Veprauską, Kauno apskrities bajorų vadą Artūrą

Ruką Daujotį – iš viso 13 žinomų Kauno žmonių. Su kiekvienu, kaip pastebi „Kauno diena“, Jorko hercogas trumpai pasikalbėjo.

Jorko hercogui princui Endriui miesto merui pristatė Kauno apskrities bajorų vadą Artūrą Ruką Daujotį, princas buvo maloniai nustebęs, kad Lietuvoje yra bajorų sąjunga. A.R.Daujočio teiravosi apie bajorų veiklą bei problemas. Karališkoji šviesybė Endriu perdavė nuoširdžius linkėjimus Lietuvos bajorams.

Visą Karališkosios šeimos nario vizitą lydėjo daug Britų žiniasklaidos atstovų. Londone leidžiamas Tarptautinis Monarchistų Lygos žurnalas „Monarchy“ 1998 m. rugsėjo numeryje vizitą suvestinėje rašė:

„1998 m. gegužės 27 d. – birželio 3 d. Jo šviesybė Endriu lankėsi Estijoje, Rusijoje, Latvijoje, Lietuvoje. Kelionę lydėjo daug Britų žiniasklaidos atstovų. Jorko hercogo princas Endriu kelionės metu surengti 38

įvairūs susitikimai.

Estijoje princas valgė priešpiečius su prezidentu Meri, susitiko su studentais, aplankė Britų komercinę įmonę, inspektavo jūrų laivyno bazę.

Rusijoje Karališkoji šviesybė lankėsi Jekaterinos rūmuose Carskoje Selo, Petro ir Povilo tvirtovėje, Impertatorių mauzoliejų, Sankt Peterburge, teatre žiūrėjo „Don Kichotą“.

Latvijoje daugiau dėmesio skyrė karinėms jūrų bazėms, valgė priešpiečius su prezidentu Ulmaniu, susitiko su britų verslininkais. Britų ambasadoje dalyvavo oficialioje vakaronėje Karalienės gimimo dienos proga.

Kelionė baigėsi Lietuvoje, kur princas susitiko su prezidentu Adamkumi, apsilankė Rotušėje bei padėjo gėlių prie memorialo 1991 m. žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę. Jorko hercogas taip pat susitiko su Artūru Daujočiu, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos senatoriumi“.



Jorko hercogas Endriu Kauno Rotušėje. Iš kairės: princas Endriu, Kauno m. meras H. Tamulis, vicemerai A. Kurlavičius, J. Paleckis, Artūras R. Daujotis, K. Ignatavičius



Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos kronika



Kauno bajorų kultūrinė veikla

Irena Kulėšaitė-Vaidotienė, Trąby herbo bajorė



Daugiau kaip pusę amžiaus iš tautos atminties stengtasi ištrinti buvusią Lietuvos dvarų kultūrą. Anot Kauno apskrities bajorų vado Artūro Ruko Daujočio, dabar bajorai nebeturi nei pilių, nei dvarų, bet turi herbus, garbingą, iš senolių paveldėtą vardą bei prisiminimus - tai ir yra mūsų turtas. Atkurdami istorinę tiesą apie buvusią mūsų krašto kultūrą, mes parodome ne tik protėvių bajorų indėlį, bet ir tai, kad mūsų kultūra yra ir įvairiapusė.

Mūsų pastangomis atgaivinama bajoriška saloninė kultūra - suorganizuojame vakaronių ciklą „Prisiminimai apie dvarus ir dvarų muziką“.

Pirmasis vakaras - koncertas skirtas bajorų Chmielevskių (herbas - Wjenciawa) giminei, antrasis - Žemaitijos bajorams Daujotams (herbas - Grifas), Lubič Zaleskiams, Ringailoms ir Zenavičiams. Žemaitijos bajorai Ivaškevičiai (herbas - Trąby) buvo prisiminti per trečiąją vakaronę. Dailininkė Eugenija Ivaškevičiūtė surengė savo paveikslų parodą, Aldona Ivaškevičiūtė-Blažienė surengė rankdarbių ir kepinų parodą. Rankdarbių autorė papasakojo prisiminimus apie savo vaikystę Sudintų bei Burnių dvaruose. Ketvirtoji vakaronė buvo skirta Žemaitijos bajorams Matusevičiams (herbas - Naktikovis). Klausėmės bajoro Henriko Matusevičiaus pasakojimo apie savo gyvenimą, senolius bei Naujųjų

Guragių dvaro praeitį ir dabartį.

Pirmieji dvarų muzikos koncertai įvyko 1997 m. gegužės mėn. Kauno menininkų namuose bei Vytauto Didžiojo universitete kartu su VDU studentais. Vėliau dvarų muzika skambėjo Vilniaus menininkų namuose ir Biržuose, Radvilų pilies menėje, dalyvavo aktorė Rūta Staliliūnaitė. Išvyką ir įdomią ekskursiją po Biržus organizavo bajorė Virginija Balčiauskaitė-Daugirdienė.

1999 m. Maironio lietuvių literatūros muziejuje surengėme Frederiko Šopeno kūrinių koncertą, skirtą 150-osioms kompozitoriaus mirties metinėms paminėti. Apie F.Šopeno gyvenimą ir kūrybą pasakojo muzikologė Auksė Jankauskienė. Fleita grojo bajorė Lidija Gomolickaitė, smuiku griežė Kauno muzikinio teatro solistė bajorė Marija Neniškytė. Romansus atliko bajorė Teresė Chmieliauskaitė ir Vladas Chomanskis, akompanavo bajorė Virginija Daugirdienė, Edvardas Petronis, grojo J.Naujalis muzikos gimnazijos mokiniai.

Maironio lietuvių literatūros muziejuje 1999 m. gruodžio mėn. klausėmės bajorų senatorės Teresės Chmieliauskaitės suorganizuoto kompozitoriaus Stanislovo Moniuškos kūrinių koncerto. Kompozitoriaus kūrybą ir gyvenimą analizavo J.Gruodžio konservatorijos studentė, būsimoji muzikologė N.Černiauskaitė. Tai buvo

Teresės Chmieliauskaitės- Sakalauskiėnės koncertas- recitalis, akompanuojant pianistui Edvardui Petroniui. Kūriniai buvo atliekami lietuvių, lenkų, rusų, vokiečių, italų ir prancūzų kalbomis. Vakarus vedė bajorė Irena Vaidotienė.

Bajorai neabejingi ir poezijai - paminėjome Poraj herbo bajoro poeto Adomo Mickevičiaus 200-ąsias gimimo metines. Bajoras Povilas Vitkevičius ir V.Chomanskis papasakojo apie poeto kūrybą ir gyvenimą Kaune. A.Mickevičiaus sukurtus romansus lenkų kalba dainavo V.Chomanskis ir T.Chmieliauskaitė. A.Mickevičiaus poemą „Tėvo sugrįžimas“ lenkų kalba skaitė Irena Vaidotienė.

Kauno bajorai puoselėja kovotojų su okupaciniais režimais atminimą. Paminėjome 1863 metų bajorų sukilimo 135-ąsias metines. Sukilėlių atminimui Kauno Igulos bažnyčioje buvo užsakytos Šv. Mišios, Karininkų Ramovėje įdomią paskaitą šia tema skaitė bajoras Povilas Vitkevičius, sukilėlių atminimui skirtas eiles skaitė bajorai Irena Vaidotienė ir Leonas Narbutas, surengta sukilimo dalyvių dokumentų paroda.

105-ųjų Kražių skerdynių metinių proga surengta išvyka į Kražius. 1893 m. bažnyčios gynėjų atminimui Šv.Mišias aukojo Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis ir Vilniaus vyskupas Jonas Boruta. Bažnyčios gynėjui bajorui Kazimierui

Zaleskiui (1871-1953 m.) skirtas eilės sukūrė poetas Leonas Narbutas. Kražių bažnyčioje buvo surengtas koncertas: vargonavo Virginija Daugirdienė, fleita grojo Lidija Gomolickaitė, maldininkai klausėsi Teresės Chmieliauskaitės atliekamų giesmių. Aplankytas Kražių kraštotyros muziejus, vietinės išžymybės aprodė bajorė Valentina Rukienė. Kražių istoriją papasakojo kraštotyrininkas mokytojas Edvardas Dirmeikis ir Artūras Rukas Daujotis.

Karininkų Ramovėje buvo pristatytos mūsų draugijos narių knygos- Tomo Mickevičiaus-Smetonos poezijos knygelė „Smiltelė“ bei Aldonos Ivaškevičiūtės-Blažienės prisiminimų knyga „Gyvenimas praėjo pro šalį“.

Idomus ir turiningas buvo susitikimas su aktore Rūta Stalijūnaite, surengtas aktorės jubiliejinio gimtadienio proga. Kauno menininkų namuose įvyko aktorius ir režisieriaus

Juozo Monkevičiaus 90-ųjų gimimo metinių minėjimas. Kauno bajorai nepamiršo ir draugijos narių jubiliejų- Irenos Ibianskaitės-Šulcienės, Reginos Matusevičienės, Reginos Kontautaitės-Gaučienės, Janinos Eidimaitės-Morozienės, Cecilijos Kazimieros Konkulevičienės.

Kauno bajorai dailininkai S.Giedraitis, A.Gelažius, E.Ivaškevičiūtė, M.Midverienė, A.Šabonienė, J.Tolvaišis, A.Zdanavičius surengė savo

kauno bajorų galerijoje „Kauno langas“ ir Kauno filharmonijoje.

Surengėme išvyką į Taiskumosios dailės muziejų Vilniuje apžiūrėti Jono Mateikos paveikslo „Žalgirio mūšis“.

Karininkų Ramovės Vytauto Didžiojo menėje 2000-ųjų sausio 8 d. vyko bajorų vakaronė „2000-uosius sutikus“.

Kaunas,
2000 m. vasario
16 d.



Kauno pilis



Koks kilnus to luomo vardas - teprimins šis plieno kardas

Inesa Samulytė iš Zaleskių giminės, Lubič herbo bajorė

Gali būti, kad kiekvienas bajoras liepos 6 d. Kauno Rotušėje per iškilmes mintyse kartojo Bernardo Brazdžionio eiles, sukurtas specialiai Bajorystės pripažinimo aktų įteikimo iškilmėms:

*Šis dokumentas pažymi
Protėvių bajorų gymį -
Koks kilnus to luomo vardas
Teprimins šis plieno kardas.*

Iškilmėse dalyvavo Kauno arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius, inauguracijos ceremonijos metu bajorų priesaiką priėmė LBKS vadas Jonas Stankus, kardu iššventino Kauno apskrities bajorų draugijos vadas Artūras Rukas Daujotis. Kilmingųjų sąjungą papildžiusiems bajorams įteikti bajorystę patvirtinantys aktai.

1999 metais Mindaugo karūnavimo - Valstybės dienos proga jau trečiąkart Kauno apskrities bajorams buvo įteikti bajorystę patvirtinantys aktai. Iškilmėje dalyvavo Kauno vicemeras doc. Algimantas Kurlavičius, Kauno m. ceremonmeisteris bajoras Kęstutis Ignatavičius.

Į sąjungą priimta devyniolika naujų narių, tarp jų

- buvusio Lietuvos kariuomenės vado Stasio Raštikio dukros Meilutė Marija Alksnienė ir Laimutė Julija Dobravolskienė, prieš metus iš JAV sugrįžusi gyventi į Kauną kito tarpukario generolo Kazimiero Tallat-Kelpšos dukterėčia Snieguolė Ona Marija Jurskytė, Jungtinės Amerikos Valstijose gyvenantis daktaras Viktoras Saulius Černis su savo artimaisiais, Kauno medicinos universiteto docentas Hiliaras Rodovičius.

Prieš bajorų iššventinimą koncertavo Bajorų sąjungos narės fleitininkė Lidija Gomolickaitė ir pianistė Virginija Daugirdienė, dainavo Muzikinio teatro solistas Juozas Malikonis.

Jubiliejinio gimtadienio proga buvo pasveikinta Kauno apskr. Bajorų draugijos išdininkė, LBKS - senatorė Irena Ibianskaitė-Šulcienė. Po priėmimo Rotušėje buvo surengtas banketas, kuriame bajorai vaišinosi farširuotu sterku, sumuštiniais su raudonais ikrais ir kitais delikatesais. Banketinį stalą išpuošė „Tête-à-tête“ restoranas.

*Bajorų veltas
dėlant kardą ant pečių
ryšiai
priešties ir dabardies:
Šis dokumentas pažymi
Protėvių bajorų gymį -
Koks kilnus to luomo vardas
Teprimins šis plieno kardas*

Bernardo Brazdžionio

Bernardo Brazdžionio sukurti „Bajorų žodžiai“

Literatūra ir menas - Šiaulių bajorams būtina kasdienybė

Aldona Čepukienė,
Dambrowa herbo bajorė

Kaip greitai bėga laikas... Ši vidurvasaryje sueis šešeri metai, kai bajoro Jono Montvilo vadovaujama iniciatyvinė grupė įkūrė Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos Šiaulių krašto bajorų draugiją. Metų bėgyje mūsų gretos nuolat pildėsi naujais nariais. Vis daugiau senųjų protėvių – bajorų palikuonių, turėję ilgai slėptus bajorystės dokumentus, ar juos suradę archyvuose, stojo į draugijos gretas.

Šiuo metu turime per 50 legitimuotų bajorų, kuriems Trakų pilyje arba Žalgirio mūšio vietoje buvo įteikti bajorystės pripažinimo aktai. Jau treji metai, kai Šiaulių apskrities bajorai savo vadu išsirinko rašytoją ir žurnalistą Leoną Peleckį-Kaktavičių. Tuo pačiu pagyvėjo mūsų skyriaus veikla.

Ypač įdomu buvo, kai dar 1997 metais apsilankė įžymus Lietuvos istorikas – heraldikas dr. Edmundas Rimša. Lietuvos istorijos instituto direktorius, Lietuvos heraldikos komisijos prie Respublikos prezidento pirmininkas. E. Rimša plačiai papasakojo apie seniausius ir vėlyvesnius herbus, apie lietuvišką ir lenkišką heraldiką, apie vienintelį lietuvišką herbą, saugomą Paryžiuje, žymiausius knygų apie heraldiką autorius, mūsų ir europinės heraldikos skirtumus, herbų vardų kilmę bei prasmę.

Švenčiant Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo, vasario 16-osios, šventę, vadas Leonas Peleckis-Kaktavičius po pranešimo apdalino susirinkusius bajorus savo išleista knyga „Laimingas atsitiktinumas“ su autografu. Bajoras Jonas Galkauskas prisiminė savo jaunystę. Būdamas Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos moksleivis, su draugais iškėlė virš mokyklos, o taip pat ir Sukilėlių kalnelyje trispalvės vėliavas, klijavo atsisaukimus. Todėl eilė jaunystės



Poetas Bernardas Brazdžionis su žmona Aldona ir svečiai iš Vilniaus ir Kauno tarp Šiaulių skyriaus bajorų

metų teko praleisti Norilsko lageriuose.

Malonu prisiminti ir tas dienas, kai savo tarpe sulaukėme garbų svečių poetą Bernardą Brazdžionį su žmona Aldona. Iš kelionės pavargęs, bet vis tiek žvalus paspaudė visiems susirinkusiems bajorams rankas, sėdo už stalo, deklamavo savo eilėraščius, mielai dalijo savo autografus, kartu su visais nusifotografavo. Pailsėjęs ir užkandęs su mumis nuvyko į filharmonijos salę, į susitikimą su miesto visuomene. Čia skambėjo dainos poeto žodžiais, jo eilėraščius deklamavo iš Kauno atvykusi aktorė Virginija Kochanskytė, ištraukas iš Alės Rūtos knygos „Margu rašto keliu“ apie poetą Bernardą Brazdžionį skaitė aktorius Antanas Venckus.

O kitą kartą į svečius specialiai pas mus atvyko aktorė, viena žymiausių skaitovių – Virginija Kochanskytė su savo vyru skulptoriumi Arūnu Sakalausku. Susižavėję klausėmės jos deklamuojamų eilėraščių, pasakojimų apie jos gyvenimo įdomesnius įvykius. Nusijuokė, užklausus, ar jos pavardė ne bajoriška. „Bet juk tai lenkiška meilė“, – atsakė.

Arūnas Sakalauskas – nacionalinės premijos laureatas, papasakojo, kaip jis kūrė poeto Antano Baranauko skulptūrą Anykščiuose, už kurią ir gavo laureato vardą. O šį rudenį sukūrė žemaičių altorių Varniuose. Tokie susitikimai pagyvina mūsų gana liūdną kasdienybę.

Praėjusią vasarą suorganizavome ekskursiją į Radviliškio rajone esantį Daugyvenės kultūros istorijos muziejų – draustinį. Aplankėme Kleboniškių kaimo buities ekspoziciją, dvarininkų Baženskių restauruotą Burbiškių dvarą. Mūsų ekskursijos

metu iš Lenkijos atvyko Baženskių palikuonys dvare praleisti kelias atostogų dienas.

Sulaukėme ir naujo almanacho „Varpai“ numerio. Jame labai įdomus Silvijos Peleckienės straipsnis apie Radviliškio rajono Šiaulėnų miestelį, bajorų Šemetų dvarą. O pernai atšventėme šio literatūrinio almanacho atgaivinimo jubiliejų (visus dešimt metų leidinį redagavo Leonas Peleckis-Kaktavičius). Šią sukaktį pagerbti atvyko daug žymių lietuvių rašytojų bei poetų.

Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos pirmieji veiklos metai buvo gana skeptiškai vertinami. Girdėjome įvairių nepalankių atsiliepimų. Štai ir Šiaulių miesto laikraštis „Šiaulių naujienos“ mėgo, slapto pašaipūnu „Rapolu Puskepaliu“ prisidengęs, pasijuokti iš mūsų.

Dabar jau, atrodo, ir vietinė spauda ima kitaip į bajorus žiūrėti. Nors mūsų straipsnių apie bajorišką veiklą nemėgsta spausdinti, bet šiemet sulaukėme vieno laikraščio korespondentės, kuri, nors ir ne taip, kaip norėjome, bet vistiek miesto laikraštyje skyriaus veiklos aprašymui paaukojo visą puslapį.

2000-uosius paminėti susirinko pagausėjęs bajorų būrys, o mūsų legitimacijos dokumentų tvarkytojas Arūnas Blinstrubas gauna vis iš naujų bajorų palikuonių prašymus peržiūrėti jų bajorystės bylas. Šį kartą mūsų vadas Leonas Peleckis-Kaktavičius apdovanojo susirinkusių bajorų šeimas savo nauja knyga „Pirmiausia kraujas, o paskui žodžiai“, na, ir šių metų simboliu-suvenyru „Drakonas“.

Šiauliai, 2000 m.

Naujienos iš Žemaitijos

Žemaičių bajorų draugijos vadas
A. Chmieliauskas.
Gulbės herbo bajoras



Žemaičių bajorų draugijos narių yra visoje Lietuvoje – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Mažeikiuose, Plungėje, Rietave, Telšiuose ir net Zarasų rajone. Malonu, kad išeiviai iš Telšių ar Žemaitijos jaučia sentimentus savo gimtinei, tačiau atstumas apsunkina bendravimą.

1999 metų sausio 16 d. žemaičių bajorai Žemaitės dramos teatre prisistatė Telšių visuomenei. Muzikinę programą atliko Klaipėdos universiteto docentė solistė D. Glinskaitė, pianistė J. Neniškytė ir Telšių muzikos mokyklos moksleivė fleitininkė M. Kakanauskaitė. Mūsų šventėje dalyvavo Bajorų sąjungos vadas J. Stankus, kancleris R. Prokurotas, išdininkė A. Rimeikienė, bajorų vadai iš Vilniaus – M. Vardziukevičius ir Klaipėdos – J. Stančikas, žinoma aktorė G. Balandytė ir Telšių apskrities viršininkė D. Milčikienė. Visuomenei buvo pristatyti ir pagerbti legitimuoti bajorai.

Po pasisakymų ir meninės dalies nuvykome į legendinio žemaičių karaliaus Ringaudo dvarą Ryškėnuose. Šio dvaro šeimininkas žinomas tautodailininkas ir pagoniško papročio puoselėtojas A. Gedvilas svečius supažindino su savo nuostabią sodybą. Jo žmona Magdūtė pasirodė su ugnies deivės Gabijos rūbais.

Gegužės 3 d. pianistė J. Neniškytė Žemaitės dramos teatro salėje bajorams ir Telšių visuomenei atliko Čiurlionio kūrinių rečitalį.

Gegužės 8 d. žemaičių Alkos muziejuje iškilmingoje aplinkoje pirmą kartą aštuoniolikai bajorų buvo įteikti Bajorystės pripažinimo aktai. Uždėję ranką ant senovinio kardo nauji nariai prisiekė būti verti Lietuvos ir Žemaitijos bajoro vardo. Meninėje dalyje pasirodė Telšių muzikos mokyklos dėstytojos ir Aukštesniosios taikomosios dailės mokyklos etnografinis ansamblis. Šiame renginyje dalyvavo bajorų vadas J. Stankus, jo pavaduotoja U. Nasvytytė ir kancleris R. Prokurotas.

Po to bajoriška vakaronė vyko Žemaitijos kaimo buitės muziejuje. Šilta saulėta diena buvo palanki vakaronei ir susipažinimui su muziejumi. Lietuvoje savo barzda žinomas aludaris A. Kontrimas bajorus pavaišino Antano alumi.

Bajorystės pripažinimo aktu įteikimo diena buvo pasirinkta ne atsitiktinai. Taip buvo paminėtas prieš 205 metus 1794 05 05 įvykęs Telšių krašto bajorų suvažiavimas, kuriame per 1000 bajorų paskelbė prisijungią prie Tado Kosčiūškos sukilimo. Gegužės mėnuo bajorams reikšmingas ir kitais įvykiais: 1447 05 05 LDK

bajorams suteikta Kazimiero privilegija, o 1528 05 01 Žygimanto Senojo iniciatyva buvo baigti surašyti bajorai, kurie privalėjo eiti karo tarnybą (tai buvo pirmieji Lietuvos kilmingųjų mobilizaciniai sąrašai). 1601 05 16 Kristupas Radvila, subūręs bajorų kariuomenę, iš Anykščių per Rokiškį patraukė Kuoknės link susikauti su švedų būriais. Bet to, Telšių miesto herbe pavaizduotas šv. Stanislovas, prikeliantis mirusį Petroviną. Suteikdamas savo vardo globėją Telšiams, karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis Žemaitijos sostinei parodė didelę malonę.

Gegužės pradžioje Mažeikių rajono Renavo dvare vyko mokslinė konferencija, kurioje buvo kalbama apie dvarų kultūrą ir bajoriją.

Šiais metais gegužės gale ar birželio pradžioje bajorystės pripažinimo aktus tikimės įteikti nemažam žemaičių bajorų būreliui.

Birželio 3 d. planuojame kartu su Alkos muziejaus darbuotoju aplankyti Žemaitijos dvarus, o liepos 15 d. surengti išvyką į Militarizmo muziejų prie Šateikių. Pirmą šių metų pusmetį tikimės užmegzti ryšius su Lenkijos bajorais.

Pageidaujantieji dalyvauti išvykose turėtų iš anksto paskambinti telefonais (8 294) 70210 arba 53364.

Telšiai, 2000 m.

SVETUR • SVETUR • SVETUR • SVETUR • SVETUR • SVETUR • SVETUR • SVETUR • SVETUR

Genealogija ir biznis

Pavul „Der Spiegel“

Vokietijoje suklestėjo naujas biznis – daugybė žmonių ūmai panoro sužinoti savo kilmę. Slapta svajonė – rasti tarp senelių ir prosenelių aristokratų, riterių, menininkų, žodžių, garsių žmonių.

Dešimtys Hamburgo biurgerių

kiekvieną trečiadienį suplaukia į „Genealogijų biblioteką“ ir pasineria į dulkėtas metrikų knygas, garsių šeimų genealogijos foliantus, bažnyčių archyvus ir kitus popierius, ieškodami... protėvių garbės.

Vokietijoje šie duomenys surandami gana nesunkiai – net iki 1600 metų. Jau XVI amžiuje vokiečiai uoliai registravo save ir savo atžalas. Tačiau ankstesni amžiai – mįslė. Tenka pasitelkti specialistus – archyvarus. Beje, daugelis gerai gyvenančių miestelėnų norėtų būti kuo giliau „įleidę šaknis“ į

senovę, bet tingi kapstytis popieriuose. Joms tarnauja mažos apskrios firmos. Į jas kreipiasi šimtai vokiečių kilmės amerikiečių, australų, Naujosios Zelandijos piliečių. Garbė nepigi. Antai Štutgarto „Genealogijų gildija“ už vieno medžio sudarymą ima nuo 500 iki 50 000 markių. Vien tik dokumentų kopijos su nupieštu „medžiu“ kainuoja 1200 markių.

Bet argi gaila... Ypač jei, tarkim, XIII amžiuje dabartinio Šaltkalvio proprosenelį likimas buvo suvedęs su kokia nors garbia dama.

T ragiškojo likimo menininkas

Kazimieras Dobkevičius

Kauno menininkų namų salė 2000-ųjų sausio 12-ąją buvo pilna žiūrovų, atėjusių pagerbti aktoriaus, režisieriaus bajoro Juozo Monkevičiaus. Buvo minimos 90-osios jo gimimo metinės. Iškilmingą vakarą vedė aktoriai Virginija Kochanskytė ir Petras Venslovas. Apie Lubič herbo bajoro Juozo Monkevičiaus (1909 12 12-1943 09 25) kūrybinį kelią pasakojo humanitarinių mokslų daktaras doc. A.Guobys.



Lubič herbas

J.Monkevičius gimė Baisogaloje. Mokėsi Šiaulių gimnazijoje. Turėjo įgimtą polinkį į vaidybą, teatrą, meną. Dar gimnazijos suole rašė eilėraščius. Su Šiaulių pavasarininkais vaidino ir pats, kūrė scenos vaizdelius, monologus.

1936 m. J.Monkevičius Kauno Jėzuitų gimnazijoje paruošė spektaklį „Kristaus kančios“. Mirus Kauno dramos teatro režisieriui K.Glinskiui ir nušalinus režisierių Borisą Dauguvietį, teatras liko be vadovybės. 1942-aisiais



G.Hauptmano „Roza Bernd“. Rež. J.Monkevičius, 1942 m.

į šį teatrą meno vadovu ir režisieriumi pakviečiamas Juozas Monkevičius.

Tik du sezonus Kauno teatre tedirbęs J.Monkevičius pastatė tris didelius, išimintinus spektaklius: H.Ibseno „Laukinę antį“, G.Hauptmano „Rožė Bernd“ ir St.Santvaro „Kaimynus“. Jis suvienijo senųjų aktorių trupę, atgaivino valstybinės teatro vaidybos studiją.

Prisiminimais pasidalijo J.Monkevičių pažinęs 81 metų žurnalistas bajoras Leonas Narbutas, režisieriaus giminaitis bajoras Jonas Monkevičius, daugelį metų tyręs Monkevičių genealogijos medį ir įrodęs režisieriaus Juozo Monkevičiaus bajorišką kilmę, pateikęs šeimos foto-nuotraukų. Kauno apskrities bajorų

vadas Artūras Rukas Daujotis vakaro dalyviams ir žiūrovams papasakojo apie bajorų nuveiktus didžius darbus.

Prisiminimų apie Juozą Monkevičių papasakojo jo sūnus Juozas Monkevičius: „Jaunystės, vaikystės prisiminimuose tėtis išliko nerūkantis ir nevartojantis alkoholio. Man tebuvo aštuoneri, kai tą atmintiną 1943-ųjų rugsėjo 25-osios vidurnaktį jis neparėjo namo. Menu, kad beveik visada tėvas rasdavo laiko mane auklėti. Visur vesdavosi kartu – į teatro spektaklius, repeticijas, išskylas į gamtą, žaisdavo. Prisimenu tai puikiai, nes tokios vaikystės galėtų pavydėti bet kuris vaikas.

Tik 1944 m. sausio 5 d. sužinojome, kas pasikėsino į tėvą ir jį nužudė visai netoli namų, nešinę žirnių maišeliu, tesėgėjusį laikrodį ant rankos ir neturėjusį jokių pinigų. Atgimimo metais „Gimtajame krašte“ buvo užsiminta apie Elenos Spirgevičiūtės nužudymą, mano tėvo mirtį, tačiau ilgą laiką tiesa nebuvo atskleista, nes mano mama aktorė B.Kurmytė-Monkevičienė ir aš buvome priversti nekelti viešumon faktų. Dabar galiu pareikšti tai sovietmečiu garbinto Sovietų Sąjungos „didvyrio“, o iš tiesų – bandito Alfonso Čeponio darbas. Pas jį buvo rastas laikrodis, kelnės, dokumentai.

J.Monkevičiaus sūnus, sunkiai tramdęs ašaras ir jaudinęsis, gausiai susirinkusiems aktoriams, bičiuliams, giminėms padėkojo už išpūdingą tėvo paminėjimą.



H.Ibseno „Laukinė antis“. Rež. J.Monkevičius, 1942 m.

Aktorius P.Venslovas, paskyręs J.Monkevičiaus eilėrašį „Gimtinė“ sūnui Juozui, išsakė viltį, kad žmonės ir ateityje su pagarba minės tragiškai žuvusio talentingo režisieriaus atminimą. Iš scenoje esančios nuotraukos į susirinkusiuosius žvelgė mąšlios, kupinos šilumos akys žmogaus, norėjusio skleisti grožį, gėrį, meilę gyvenimui...

Vakaronėje fortepijonu skambi-

no bajorė Virginija Daugirdienė, smuiku griežė bajorė Marija Neniškytė. Skambėjo M.Brodskio „Mano meilė“, „Elegija“, „Mėnesienos serenada“. Solistė bajorė Teresė Chmieliauskaitė, pianistas Eduardas Petronis ir fleitininkė bajorė Lidija Gomolickaitė atliko keletą S.Moniuškos kūrybinių. Aktoriai V.Kochanskytė, P.Venslovas paskaitė iš J.Monkevičiaus lyrikos.



Laisvės al. 91 - rūmai, kuriuose iki 1959 m. dirbo Kauno valstybinis dramos teatras

Tradicinė vakaronė „Bajorai ant žirgų“

Irena Svetlauskienė, Ostoja herbo bajorė,
Vilniaus apskrities bajorų kanclerė

Vilniaus apskrities bajorai jau daugelį metų pirmąjį mėnesio šeštadienį organizuoja įvairius kultūrinius renginius. Ypač aktyviai bajorai dalyvauja vakaronėje „Bajorai ant žirgų“, kuri rengiama „Vilniaus žirgyne“, Riešėje. Išskirtinis šios vakaronės bruožas, kad joje dalyvauja įvairaus amžiaus bajorai, daug jaunimo ir jaunų šeimų (jauniausia dalyvė Eglutė teturėjo 6 mėnesius). Vakaronėje dalyvavo ir vyriausia mūsų bajorė ponija Valerija, sulaukusi 89 metų. 1999 m. birželio 5 d. bajorių Undinės Nasvitytės ir Irenos Svetkauskienės suorganizuotoje vakaronėje bajorai galėjo pajodinėti grynaveisliais žirgais, poniais, pasivažinėti karieta, buvo pristatytos įvairios žirgų veislės. Po to kompozitorius ir atlikėjas Edvardas Venckus-Armoška bei jaunieji bajoraičiai surengė koncertą. Galima sakyti, kad vakaronė „Bajorai ant žirgų“ tapo tradicinė, nes 1999 metais ji jau buvo trečioji.

Kartu bajorai pažymi ir valstybines šventes. Vasario 16-osios minėjimą surengė bajoras Bronislovas Vansavičius. Minėjime kalbėjo istorikas, vėliau vyko koncertas. Kovo 11-ajai paminėti vyko susitikimas su seimo nariu Kaziu Bobeliu, koncertavo solistė Giedrė Kaukaitė, renginį suorganizavo aktorė bajorė Undinė Nasvitytė.



Bajorė Inesa Žastautienė su dukrele Gabriele

1999 m. Vilniaus bajorai vyko į dvi ekskursijas. Birželio 26 d. aplankė Biržus. Lankėmės kunigaikščių Radvilų pilyje – tvirtovėje, Biržų regioniniame parke, Butautų dvare, Paviekslų galerijoje, Alaus muziejuje. Ekskursijoje dalyvavo skulptorius prof. bajoras Konstantinas Bogdanas ir architektas prof. Vytautas Brėdikis, paminklo Julijui Janoniui Biržuose autoriai. Rugsėjo mėnesį bajorė Gražina Juknevičienė suorganizavo ekskursiją po Vilniaus senamiestį.

Vilniaus bajorai dalyvavo susitikimuose su įdomiais žmonėmis, vyko knygų pristatymai. Balandžio 10 d. susitikimo su hum.m.dr. S.Kanišausku metu buvo pristatyta jo knyga „Likimo anatomija“. Gegužės mėnesį vyko susitikimas su prof. Kazimieru Varneliu jo meno galerijoje. Bajorai susipažino su unikalia senovinių baldų,

paveikslų, skulptūrų ir žemėlapių kolekcija bei K.Varnelio tapybos darbais.

Spalio 2 d. su dailininko R.Žoromskio paveikslų galerija ir darbais mus supažindino jo žmona menotyros m.dr. R.Žoromskienė.

Lapkričio 6 d. buvo pristatyta M.Jučo knyga „Žalgirio mūšis“. Šia tema vyko pokalbiai, renginyje dalyvavo knygos autorius. Be to, šioje bajorų Undinės Nasvitytės ir Bronislovo Vansavičiaus organizuotoje vakaronėje buvo pristatyta bajoro Vacio Reimerio knyga „Katrenai Rytus Vakarus“. Ištraukas iš knygos skaitė poetas Vacys Reimeris ir aktorė Undinė Nasvitytė.

2000-ųjų sausio 8 d. tradiciniame, jau 6-ajame Naujųjų Metų baliuje „Sveiki sulaukę 2000-ųjų!“ dalyvavo per šimtą bajorų.

Kauno apskrities bajorų draugija sveikina bajorus, švenčiančius jubiliejinus gimtadienius:



Sausio 10 d. 75 metai sukako Reginai Kontautaitėi Goučienei (Pomian herbo bajorėi)
 Vasario 26 d. 50 metų sukako Laimai Sasnauskaitei - Mikelienei (Nalęcz herbo bajorėi)
 Balandžio 12 d. 60 metų sukanka Eugenijai Ivaškevičiūtei (Trąby herbo bajorėi)
 Balandžio 12 d. 75 metai sukanka Algimantui Neniškiui (Ostoja herbo bajorui)
 Liepos 22 d. 75 metai sukanka Marijonui Vaidotui (Gulbės herbo bajorui)
 Liepos 29 d. 70 metų sukanka Henrikui Matusevičiui (Naktikovio herbo bajorui)
 Rugpjūčio 2 d. 70 metų sukanka Irenai Kulėsaitei – Vaidotienei (Trąby herbo bajorėi)
 Rugsėjo 14 d. 90 metų sukanka Jadvygai Smetonienei (Ostoja herbo bajorėi)
 Lapkričio 4 d. 70 metų sukanka Juliiui Tabartauskui (Pusožio herbo bajorui)

Kompozitoriaus Vlado Jakubėno 95-osios gimimo metinės

Aleksandra Balčiauskienė,
 Bogorijos herbo bajorė

Prėjusių metų gruodžio 17 d. Biržų pilies salėje įvyko renginių ciklo, skirto kompozitoriaus, pianisto, muzikos kritiko, publicisto bei pedagogo Vlado Jakubėno 95-mečiui paminėti, baigiamasis koncertas. (Tokie renginiai prieš tai vyko Vilniuje ir Kaune).

Vladas Jakubėnas gimė 1904 gegužės 15 d. Biržuose (mirė 1976 gruodžio 13 d. Čikagoje) evangelikų reformatų generalinio superintendanto, profesoriaus Povilo Jakubėno ir bajorės Halinos Lipinskaitės-Jakubėnienės šeimoje. Mokslus baigė Rygos ir Berlyno muzikos mokyklose.

Renginio metu kompozitoriaus Vlado Jakubėno draugijos Lietuvos skyriaus steigėja muzikologė Irena Skomskienė pristatė naują kom-



V.Jakubėno jubiliejaus minėjimo dalyviai Biržų pilyje

pozitoriaus gyvenimui ir jo kūrybai skirtą knygą „Vladas Jakubėnas“, kurios leidimą 1999 m. parėmė Devenių kultūros fondo prezidentė Dalia Bobelienė.

Salėje veikė paroda, kurioje buvo eksponuojami kūriniai ir dokumentai iš V.Jakubėno ir bičiulių asmeninių archyvų.

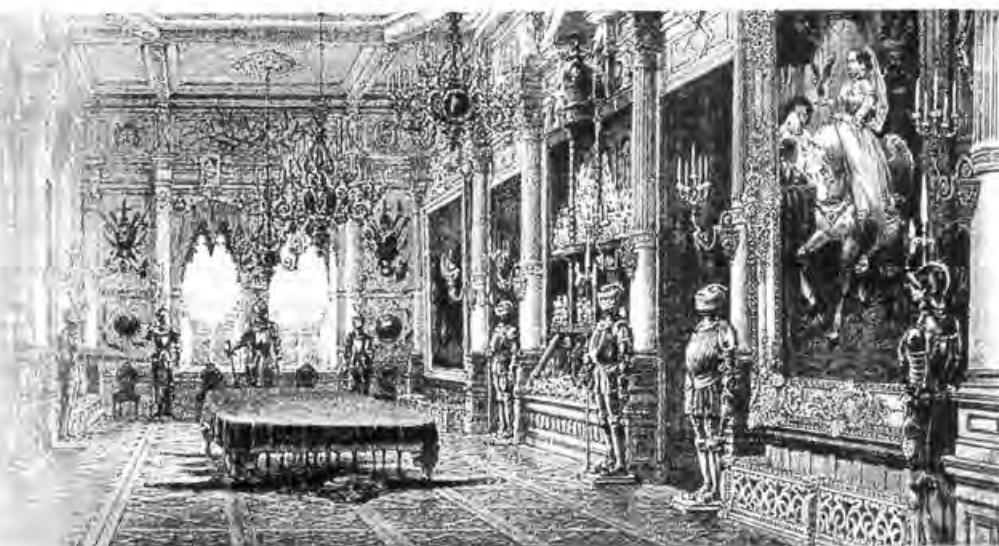
Koncerto metu V.Jakubėno kūrinius jautriai ir meistriškai klausytojams perteikė pianistės Sonata Bielionytė, bajorė Virginija Dau-girdienė (abi Kauno J.Gruodžio

konservatorijos dėstytojos), Dovilė Laimutytė, solistai – bajorė Teresė Chmieliauskaitė (sopranas) ir Kauno muzikinio teatro solistas Juozas Malikonis (bosas), violončelininkė Gražina Menkevičiūtė.

Muzika – tai dieviška kalba, o jos kūrėjai – ypatingi žmonės. Todėl gausiai susirinkusių biržiečių publika nutarė Biržų muzikos mokyklą nuo 2000-ųjų metų pavadinti Vlado Jakubėno vardu.

Biržai, 2000 m.

Riterių menė



Feodalinių studijų monarchinis centras

Šio centro eilinė Asamblėja 2000 vasario 8 d., siūlant senjorui Don Jose Emilio Estrella Estrella, paskelbė senjorą Don Joną Stankų ir senjorą Don Artūrą Ruką Daujotį Ekstramedura regiono Feodalinių studijų Monarchinio centro (Ispanijos karalystė) garbės nariais.

Badajoz, 2000 vasario 11

Sekretorius Francisco Trejo Nieto

Prezidentas Jose Emilio Estrella Estrella, Ordino Markizas bei Ortaco, Sila ir Astura baronas



Tarptautinė rašytojų asociacija „Brolybė”

Tarptautinė rašytojų asociacija „Brolybė” siūnčia padėkos raštą senatoriui Jonui Stankui dėl pagyrimo vertų pasiekimų, kuriam tokiu būdu suteikiamas pripažinimas visuose penkiuose pasaulio žemynuose dėl jo INTELEKTUALINĖS IR DVASINĖS DIDYBĖS.

Šis raštas yra išduotas Tarptautinės rašytojų ir menininkų asociacijos prezidentės, filosofijos daktarės Teresinka Pereira



Karališkosios šviesybės Endriu padėka

Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Jorko kunigaikštis princas Endriu padėjojo Artūrai Rukui Daujočiui už sveikinimus gimimo dienos proga. Jo Karališkoji Šviesybė Endriu A.R.Daujočiui išreiškė šiltus linkėjimus.



ŽURNALO

ATSTOVAI:

KAUNE

Artūras Rukas Daujotis (redaktorius)
Aušros g. 3, Garliava - Naugardiškės,
Kauno raj. Tel. 55 17 43

KLAIPĖDOJE

Alvydas Remėsa
Kretingos g. 77 - 13, Klaipėda
Tel. 29 80 36

PANEVĖŽYJE

Egidijus Matulevičius
Parko g. 29 - 55, Panevėžys
Tel. 46 65 26

ŠIAULIUOSE

Aldona Čepukienė
Vytauto g. 151 - 18, Šiauliai

VILNIUJE

Steponas Eitminavičius
Architektų g. 58 - 86, Vilnius
Tel. 44 54 08

Irena Svetlauskienė
Miško g. 28, Ž.Riešė,
Vilniaus raj.
Tel. 50 42 67

UKMERGĖJE

Vytautas Vyčas
Utenos g. 4 - 7, Ukmergė
Tel. 5 31 76

ŽEMAITIJOJE

Irena Ramanauskienė
Žilvino g. 1, Telšiai
Tel.: 7 07 03, 7 02 10

